

หลักการพื้นฐานของคุณธรรม

และจริยธรรม

พลเอกศรุต นาควัชระ , Ph.D.

หลักการพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม

ผู้เขียน

พลเอก ศรุต นาควัชระ, PH.D.

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์

โดย พลเอก ศรุต นาควัชระ

โทร. ๐๘-๗๖๙๘-๑๗๗๗

E-mail : asacamp@hotmail.com

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

ปีที่พิมพ์ : ๒๕๖๐

จัดพิมพ์โดย : ศูนย์ยวพัฒน์ มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์
๘๔ ถนนอุทองนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต
กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

คำนำ

เพราะมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ดังนั้นการประพฤติตนของบุคคลใดๆ ก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อถึงผู้อื่นและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทุกสังคม จึงมีเครื่องมือชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า “**คุณธรรม**” ซึ่งทำหน้าที่น้อมนำจิตใจสมาชิกของสังคม ให้ประพฤติตนในสิ่งที่พึงทำและละเว้นในสิ่งที่พึงละเว้น รวมทั้งการร่วมกันกำหนด “**ประมวลจริยธรรม**” หรือข้อกำหนดความประพฤติของสมาชิกในสังคม เพื่อความสันติสุขสภาพของสังคม

แม้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว จะส่งผลให้กิจกรรมบางอย่างทันสมัยและเลือนหายไปก็ตาม แต่การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ก็ยังจำเป็นสำหรับสังคม และต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเสมอ

หลักการพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรมนี้ มีความมุ่งหมาย ๒ ประการคือ

ประการที่ ๑ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ในเรื่อง ความหมาย หลักการ หลักวิชา หรือทฤษฎี ที่เป็นสากลของคุณธรรม และจริยธรรม

ประการที่ ๒ เพื่อนำเสนอภาพรวมของกระบวนการเสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรม ว่าควรมีลำดับขั้นตอนอย่างไร ซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ สามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม

พลเอก ศรุต นาควัชระ , Ph.D.
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ในคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ,
กรรมการศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)

และ

ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพัฒนาภูมิปัญญาวัฒนธรรม พลเอก เปรม ติณสูลานนท์

สารบัญ

	หน้า
ส่วนที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ภัยของมนุษย์เกิดจากอะไร.....	๑
๑.๒ เครื่องมือที่สังคมใช้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดภัยจากมนุษย์คืออะไร	๑
๑.๓ ศาสนาต่างๆได้กล่าวถึงคุณธรรมไว้อย่างไร.....	๒
๑.๔ คุณธรรมสากลคืออะไร	๓
ส่วนที่ ๒ หลักการพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม.....	๕
๒.๑ ความดีคืออะไร.....	๕
๒.๒ ระดับของการกระทำมีอะไรบ้าง.....	๖
๒.๓ เบญจศีลไม่บกพร่องถือว่าทำความดีหรือไม่.....	๖
๒.๔ ความดีเป็นเรื่องของผลหรือเป็นเรื่องของเจตนา.....	๘
๒.๕ ความดีเป็นเรื่องของเจตนาจริงหรือไม่.....	๙
๒.๖ การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวมเป็นการกระทำที่ถูกต้องทุกกรณีหรือไม่.....	๙
๒.๗ คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์คืออะไร.....	๑๐
๒.๘ หลักการหรือทฤษฎีคุณธรรมคืออะไร	๑๒
๒.๙ ควรใช้คำต่างๆเพื่ออธิบายความหมายของคุณธรรมว่าอย่างไร.....	๑๓
๒.๑๐ การละเว้นการทำความชั่วสำคัญเพียงใด.....	๑๔
๒.๑๑ วินัยคืออะไร.....	๑๕
๒.๑๒ ภูเขาน้ำแข็งแห่งคุณธรรมคืออะไร.....	๑๖
๒.๑๓ จริยธรรมคืออะไร.....	๑๗
๒.๑๔ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมและจริยธรรมเป็นอย่างไร.....	๑๙
๒.๑๕ ทฤษฎีหิน กรวด ทราย คืออะไร.....	๒๐
ส่วนที่ ๓ การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม.....	๒๒
๓.๑ การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมควรมีหลักการอย่างไร.....	๒๒
๓.๒ กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมควรเป็นอย่างไร.....	๒๒
ขั้นตอนที่ ๑ การเรียนรู้ทฤษฎีคุณธรรมควรทำอย่างไร.....	๒๓
ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกวิเคราะห์เรื่องความขัดแย้งเชิงคุณธรรมควรทำอย่างไร.....	๒๔
ขั้นตอนที่ ๓ การร่วมการกำหนดจริยธรรมควรเป็นอย่างไร.....	๒๕

สารบัญ

หน้า

บทสรุป.....๒๙

บรรณานุกรม.....๓๒

ภาคผนวก.....๓๓

คำแนะนำขั้นที่ ๑ : การเรียนรู้ ความหมาย หลักวิชา๓๓

คำแนะนำขั้นที่ ๒ : การฝึกวิเคราะห์ เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน.....๔๒

ส่วนที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ภัยของมนุษย์ เกิดจากอะไร ?

ทุกประเทศ ทุกสังคม ล้วนปรารถนาที่จะทำให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มั่นคงปลอดภัยด้วยกันทั้งสิ้น แต่สิ่งที่ขัดขวางความสันติสุขของสังคมก็คือภัยของมนุษย์ ซึ่งล้วนเกิดจากสาเหตุเพียง ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ เกิดจากธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว พายุ สัตว์ร้ายและโรคร้ายต่างๆ

ประการที่ ๒ เกิดจากมนุษย์ ทั้งจากการที่มนุษย์ทำร้ายมนุษย์โดยตรง เช่น สงครามและอาชญากรรมต่างๆ หรือเกิดจากการที่มนุษย์ทำลายสิ่งแวดล้อม แล้วส่งผลกระทบกลับคืนสู่มนุษย์ เช่นการทำลายป่าต้นน้ำทำให้เกิดภัยแล้งหรือน้ำท่วม

๑.๒ เครื่องมือที่สังคมใช้เพื่อป้องกัน ไม่ให้เกิดภัยจากมนุษย์คืออะไร ?

เพื่อลดโอกาสที่จะเกิดภัยจากน้ำมือมนุษย์ ทุกสังคมล้วนมีเครื่องมือสำคัญ ๒ ชนิดได้แก่ กฎหมายและคุณธรรม ซึ่งมีข้อแตกต่างกันดังนี้

กฎหมาย เป็นการบังคับภายนอก ซึ่งรัฐบังคับให้ประชาชนทุกคน ต้องประพฤติตนตามข้อกำหนด หากผู้ใดละเมิดย่อมได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด

คุณธรรม เป็นการควบคุมภายใน ซึ่งแต่ละคนต้องควบคุมจิตใจของตนเอง เพื่อให้ประพฤติตนในสิ่งที่พึงประพฤติ และละเว้นในสิ่งที่พึงละเว้น โดยต้องคำนึงถึงผู้อื่นหรือส่วนรวมเสมอ

กฎหมายแม้จะมีสภาพบังคับ แต่ก็ยังมีจุดอ่อนหรือช่องโหว่ ซึ่งสามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่นกรณีที่มีผู้พบสร้อยคอทองคำ ตกอยู่ในที่ลับตา

หากผู้พบเป็นคนที่ถูกกฎหมาย ก็อาจเก็บเอาไว้เอง เพราะรู้ว่าเมื่อไม่มีใครรู้เห็นกฎหมายจึงไม่อาจเอาผิดตนได้

แต่คนที่มีคุณธรรมนั้น เมื่อเก็บสร้อยคอทองคำได้ ย่อมไม่เก็บเอาไว้เองแต่จะพยายามนำส่งคืนเจ้าของ โดยไม่สนใจว่าจะมีผู้ใดรู้เห็นหรือไม่ก็ตาม

กฎหมาย เป็นเครื่องมือของฝ่ายรัฐ เช่นเดียวกับที่คุณธรรมเป็นเครื่องมือของฝ่ายศาสนา ซึ่งหน้าที่สำคัญของสถาบันศาสนาก็คือ การสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคม ดังนั้นศาสนาทุกศาสนา

จึงมีหลักคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สำหรับศาสนิกชนของตนเสมอ ซึ่งคุณธรรมของศาสนาต่างๆ นั้น ย่อมมีหลักการทั้งที่ต่างกันและสอดคล้องกัน

๑.๓ ศาสนาต่างๆ ได้กล่าวถึงคุณธรรมไว้อย่างไร ?

ศาสนาต่างๆ ได้กล่าวถึงคุณธรรมไว้ว่าคุณธรรมมี ๒ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ เป็นการปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าหรือกับพระเจ้า เพื่อให้มนุษย์เคารพยำเกรงเทพเจ้าหรือยำเกรงพระเจ้า

ระดับที่ ๒ เป็นการปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เพื่อให้เกิดความสันติสุขในสังคม

ศาสนาอิสลาม มีหลักธรรมที่เรียก “อิหซาน” ซึ่งแบ่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ออกเป็น ๒ ระดับดังนี้

ระดับที่ ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอัลลอฮ์ ซึ่งจะทำให้มนุษย์มีความยำเกรงต่อพระองค์ เช่น ต้องเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์เสมือนตนเห็นพระองค์ แม้ว่าตนจะไม่เห็นพระองค์ แต่พระองค์ทรงเห็นตน

ระดับที่ ๒ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ซึ่งจะทำให้มนุษย์มีความประพฤติที่ดีต่อกันและหวังดีต่อกันเช่นพึงเคารพบิดามารดา พึงบริจาคทานซากาต พึงให้เกียรติซึ่งกันและกัน พึงละเว้นการเสพสุราและพึงละเว้นการสร้างความเดือนร้อนแก่สังคม

ศาสนาคริสต์ เมื่อพิจารณาจาก “บัญญัติ ๑๐ ประการ” และคำสอนอื่นๆ แล้ว ก็สามารถแบ่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ออกเป็น ๒ ระดับเช่นกัน คือ

ระดับที่ ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าเช่นจงนมัสการพระเจ้าพระองค์เดียวของท่านหรืออย่าออกนามพระเจ้าโดยไม่สมเหตุ

ระดับที่ ๒ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เช่นพึงเคารพนับถือบิดา มารดา พึงรักคนอื่นเหมือนรักตนเอง ห้ามฆ่าคนหรือห้ามขโมย เป็นต้น

ศาสนาซิกข์ มีคำสอนที่กำหนดระเบียบวินัยให้ปฏิบัติ เป็น ๒ ระดับเช่นกัน คือ

ระดับที่ ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เช่น ให้มีความเชื่อมั่นในพระองค์เดียว และมีจิตใจอยู่กับพระเจ้า

ระดับที่ ๒ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เช่น ให้หาเลี้ยงชีพโดยชอบ

หมายถึง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือการบริการแก่คนอื่น ทางกายและทางวาจา เป็นต้น

ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ได้กำหนดคำสอนไว้เป็น ๒ ระดับ ดังนี้

ระดับที่ ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า คือ ตริมูรติ อันได้แก่ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ เป็นเทพเจ้าที่สามารถที่จะอำนวยความสุขสวัสดิ แก่ผู้เคารพบูชา

ระดับที่ ๒ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เช่น “อัสเตยะ” ได้แก่ การไม่ลักขโมย ไม่ทำการโจรกรรม หรือ “สตัยา” ได้แก่ การแสดงความซื่อสัตย์ต่อกันและกัน

ศาสนาพุทธ ไม่มีคำสอนเรื่องพระเจ้า แต่จะสอนเรื่องกฎของธรรมชาติ แม้พระพุทธเจ้าเองก็ปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดอยู่เหนือธรรมชาติ ทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ และจะได้รับผลจากกฎนั้น พระธรรมคำสอนเป็นเพียงเครื่องชี้ทางให้เดินถูกต้องเท่านั้น ส่วนการตัดสินใจปฏิบัติเป็นเรื่องของคนแต่ละคน ทุกอย่างขึ้นกับตนเอง โดยให้ความสำคัญกับคำสอนที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ซึ่งคำสอนในศาสนาพุทธแบ่งได้เป็น ๒ ระดับคือ

ระดับที่ ๑ โลกุตตรธรรม คือ ธรรมที่เหนือโลก เป็นธรรมสำหรับผู้ที่ต้องการดับทุกข์และมุ่งนิพพาน

ระดับที่ ๒ โลกียธรรม คือ ธรรมที่เหมาะสมกับวิสัยของมนุษย์ปุถุชน เป็นแนวทางที่จะประพฤติปฏิบัติตนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เพื่อความสงบสันติสุขของสังคมเช่น “เบญจศีลและเบญจธรรม” ซึ่งเป็นข้อพึงละเว้น และข้อพึงกระทำของมนุษย์ทุกคน

เมื่อพิจารณาคำสอนของทุกศาสนาแล้วจะพบว่า ทุกศาสนาล้วนประสงค์ที่จะให้มนุษย์ทุกคนมีจิตสำนึกหรือเจตจำนง (Will) ที่จะควบคุมตนเองให้ประพฤติตนอย่างเหมาะสม เพื่อความสันติสุขของสังคม ซึ่งเป็นการประพฤติตนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันทั้งสิ้น จิตสำนึกหรือเจตจำนง (Will) ร่วมดังกล่าว จึงเป็น “คุณธรรมที่เป็นสากล” ของทุกศาสนา ซึ่งจะเรียกว่า “คุณธรรมสากล”

๑.๔ คุณธรรมสากลคืออะไร ?

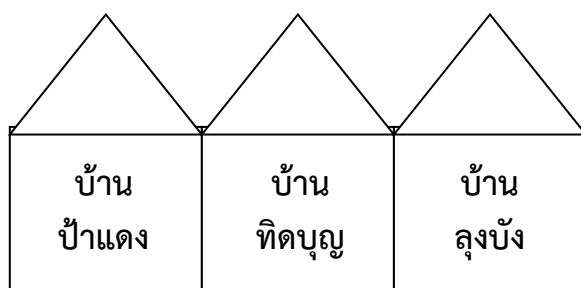
คุณธรรมสากล (Moral) คือ จิตสำนึก หรือเจตจำนง (Will) ของมนุษย์ที่จะควบคุมตนเองให้ประพฤติตนอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดความสันติสุขของสังคม และเจตจำนง (Will) ดังกล่าว มีหลักการที่สอดคล้องกับหลักธรรม ในส่วนที่เป็นการปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ของทุกศาสนา เช่น หลักธรรม “อิหซาน” ของศาสนาอิสลาม คำสอนเรื่อง “บัญญัติ ๑๐ ประการ” ของศาสนาคริสต์ หลักคำสอนเรื่อง “วินัย” ของศาสนาซิกข์ หลักคำสอนเรื่อง “อัสเตยะ และ สตัยา” ของศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู และหลักคำสอนเรื่อง “เบญจศีล เบญจธรรม” ของศาสนาพุทธ ซึ่งหลักการของทุกศาสนามีเพียง ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ พึงละเว้นการทำความชั่ว หมายถึง พึงละเว้นการทำความเดือนร้อนแก่ผู้อื่น หรือส่วนรวม

ประการที่ ๒ พึงทำความดี หมายถึง การทำประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือส่วนรวม

หากมนุษย์ทุกคนมุ่งมั่นจะปฏิบัติตามหลักการทั้ง ๒ ข้อ ย่อมทำให้สังคมเกิดความสันติสุขสถาพร

เพื่อชี้ให้เห็นว่า**คุณธรรมสากล** เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่าง**มนุษย์กับมนุษย์** ที่พึงประพฤติปฏิบัติต่อกัน ซึ่งจะส่งผลถึง**ความสันติสุขของสังคม** โดยขอยกตัวอย่างดังนี้

บ้านป่าแดง บ้านทิดบุญ และบ้านลุงบัง มีรั้วติดกัน วันหนึ่งป่าแดงเดินทางไปทำบุญไหว้พระ ๙ วัด เพื่อความเป็นสิริมงคลของตนเอง แต่เมื่อกลับบ้านตอนเย็น ก็พบว่ากิ่งไม้ใบไม้จากบ้านทิดบุญปลิวตกไปรกบ้านป่าแดง ป่าแดงไม่พอใจอย่างยิ่ง จึงต่อว่าและทะเลาะกับทิดบุญ ส่งผลให้**สังคมระหว่างป่าแดงและทิดบุญไม่ราบรื่น** เพราะป่าแดงทำให้ทิดบุญเดือดร้อน

ตรงกันข้ามกับลุงบัง ที่ไปทำพิธีตามศาสนาของตนที่มัสยิด และเมื่อกลับมาบ้านในตอนเย็น ได้ซื้อแกงมัสมั่นไก่มาฝากทิดบุญ จึงทำให้**สังคมระหว่างทิดบุญและลุงบังราบรื่นปรองดอง** เพราะลุงบัง**ทำประโยชน์ให้ทิดบุญ**

ตัวอย่างที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นว่า **คุณธรรมสากล** ซึ่งปรากฏอยู่ในคำสอนของทุกศาสนา เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง**มนุษย์กับมนุษย์** หากทุกคนประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วย**หลักการ ๒ประการ** คือ **พึงละเว้นความชั่ว**หรือ**พึงละเว้นการกระทำ**ที่จะสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่นและส่วนรวม กับ**ทั้งพึงทำความดี** คือ **พึงทำประโยชน์ให้ผู้อื่นและส่วนรวม** สังคมย่อมมีความสันติสุข

ดังนั้น ไม่ว่าจะทุกคนจะนับถือศาสนาใด ๆ ก็ตาม **หากยึดมั่นในคุณธรรมสากล** ซึ่งเป็นหลักการประพฤติดนระหว่าง**มนุษย์กับมนุษย์แล้ว**ย่อมอยู่ร่วมกัน อย่าง**สันติสุขสถาพร**

ส่วนที่ ๒ หลักการพื้นฐานของคุณธรรม

๒.๑ ความดีคืออะไร ?

เราทุกคนล้วนได้รับการสั่งสอนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว แต่จะสามารถตอบตัวเองได้หรือไม่ว่าความดีคืออะไร

สถานการณ์ที่๑ เรื่องการเข้าห้องเรียน ของศรธรรมและงามตาที่เป็นนักเรียนห้องเดียวกัน ในวิชาซึ่งครูผู้สอนเข้มงวด ทั้งศรธรรมและงามตา ต่างก็เข้าห้องเรียนตรงเวลาเหมือนกัน แต่เหตุผลในการตัดสินใจเข้าเรียนตรงเวลาของทั้ง ๒ คนต่างกัน คือ

ศรธรรมเข้าห้องเรียนตรงเวลา เพราะกลัวถูกครูตี

งามตาเข้าห้องเรียนตรงเวลา เพราะอยากให้เพื่อนๆมีเวลาเรียนอย่างเต็มที่

คำถามก็คือใครที่ทำความดี ศรธรรมหรืองามตา

สถานการณ์ที่๒ เย็นวันนั้นศรธรรมและงามตา ไปนั่งรับประทานอาหารอยู่ข้างโรงเรียน ในขณะที่รับประทานอาหารอยู่นั้นก็มีสุนัข ๒ ตัวมากัดกันข้างโต๊ะที่ ๒ คนนั่งอยู่

ดังนั้นศรธรรมและงามตา จึงช่วยกันใช้น้ำสาด เพื่อให้สุนัขทั้ง ๒ แยกจากกัน แต่เหตุผลในการกระทำต่างกัน คือ

ศรธรรม ทำเพราะรำคาญเสียงสุนัข

งามตา ทำเพราะเกรงว่าสุนัขทั้ง ๒ ตัวจะบาดเจ็บ

คำถามก็คือ การกระทำของใครเรียกได้ว่าทำความดีและเพราะอะไร ซึ่งทุกคนย่อมรู้สึกตรงกันได้ว่า

งามตา ทำความดี เพราะเธอทำเพื่อสุนัข

ศรธรรมนั้น ไม่สามารถเรียกได้ว่าทำความดี เพราะศรธรรมทำเพื่อตนเอง

จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า “ความดีคือการกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม” แต่ “การทำเพื่อตนเองนั้น ไม่สามารถเรียกได้ว่าความดี”

๒.๒ ระดับของการกระทำ มีอะไรบ้าง ?

จากข้อสรุปที่ว่า “ความดี คือการกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม แต่การกระทำเพื่อตนเองนั้น ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นความดี” นั้น เมื่อกลับมาพิจารณาเรื่องที่ศรธรรมกับงามตาเข้าห้องเรียนตรงเวลาเหมือนกัน แต่เหตุผลในการเข้าห้องเรียนต่างกันจะได้ข้อสรุปดังนี้

งามตา เข้าห้องเรียนตรงเวลา เพราะอยากให้เพื่อนๆมีเวลาเรียนอย่างเต็มที่ เป็นการกระทำเพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวม ย่อมสามารถเรียกได้ว่าเป็น**ทำความดี**

ศรธรรม เข้าห้องเรียนตรงเวลา เพราะกลัวครูตีเป็นการทำเพื่อตัวเอง ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็น**ทำความดี** แต่ศรธรรมก็ไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน จึง**ไม่ได้ทำความชั่ว** ดังนั้นการกระทำของศรธรรม จึง**ไม่เป็นทั้งความดีและความชั่ว**

เมื่อเป็นดังนี้แล้วจะเรียกการกระทำของศรธรรมว่าอย่างไรเพราะศรธรรม **ไม่ได้ทำทั้งความดีและความชั่ว** ซึ่งสังคมไทยมักเข้าใจว่า การกระทำมีเพียง ๒ ระดับคือ**ความดีหรือความชั่ว**

ในกรณีของศรธรรมซึ่ง**ไม่ได้ทำทั้งความดีหรือความชั่ว** เป็นตัวอย่างให้สรุปได้ว่าการกระทำของคนเรา**ไม่ได้มีเพียง ๒ ระดับ คือความดีหรือความชั่วเท่านั้น** แต่สามารถแบ่งได้ถึง ๓ ระดับคือ

ระดับที่ ๑ ความดี คือ การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม

ระดับที่ ๒ ปกติ (การละเว้นความชั่ว) คือ การทำเพื่อตนเอง แต่ก็ไม่ได้ทำให้ผู้อื่นหรือส่วนรวมเดือดร้อน

ระดับที่ ๓ ความชั่ว คือ การทำให้ผู้อื่นหรือส่วนรวมเดือดร้อน

ดังนั้น การที่ศรธรรมเข้าห้องเรียนตรงเวลา เพราะกลัวครูตีเป็นการกระทำเพื่อตนเอง แต่ก็**ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน** จึงเรียกได้ว่าเป็นการกระทำ ในระดับปกติคือ **การละเว้นความชั่ว**

สรุป คือ การกระทำแต่ละครั้งของคนเรา **ไม่ได้แบ่งได้เพียง ๒ ระดับ คือ ความดี หรือความชั่วเท่านั้น** หากแต่สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ **ความดี ปกติ (ละเว้นความชั่ว) และความชั่ว**

๒.๓ เบญจศีลไม่บกพร่องถือว่าทำความดีหรือยัง ?

เย็นวันหนึ่ง ศรธรรมกำลังกลับบ้าน ขณะเดินถึงปากซอยก็เห็นเด็กคนหนึ่ง โดนโจรขโมยทำร้ายอยู่กลางซอย แต่ศรธรรมยืนดูอยู่เฉยๆโดยไม่ให้ความช่วยเหลือ คำถามก็คือ**เบญจศีลของศรธรรมบกพร่องหรือไม่**

ศรธรรม ไม่ได้ทำร้ายเด็ก
 ศรธรรม ไม่ได้ขโมยทรัพย์สินของเด็ก
 ศรธรรม ไม่ได้ประพฤตินิดในกาม
 ศรธรรม ไม่ได้โกหก
 ศรธรรม ไม่ได้เสพสุรา

สรุปได้ว่าเบญจศีลของศรธรรมไม่ได้บกพร่องเลย แต่ถามว่าศรธรรมทำความดีหรือยัง ทุกคนคงตอบได้ว่าแม้เบญจศีลของศรธรรมไม่บกพร่องก็จริง แต่ศรธรรมก็ยังไม่ได้ทำความดี

สิ่งที่ศรธรรมควรทำ คือการช่วยเหลือเด็กตามความเหมาะสม เช่น ตะโกนเรียกให้คนอื่น ๆ มาช่วยหรือโทรศัพท์แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งหากศรธรรมช่วยเหลือเด็ก ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม จึงจะเรียกได้ว่า **ทำความดี**

การรักษาเบญจศีลไม่ให้บกพร่องนั้น ยังไม่ถือว่าเป็นการทำความดี แต่เป็นเพียงการละเว้นการ **ทำความชั่ว** หรือเป็นเพียงการกระทำในระดับ “ปกติ” เท่านั้น เพราะ “ศีล แปลว่า ปกติ”

หลายคนอาจสงสัยว่า หลักการที่แบ่งการกระทำเป็น ๓ ระดับคือ **ดี ปกติ และชั่ว** นั้น จะสอดคล้องกับคำสอนของศาสนา ในส่วนของการประพฤตินระหว่างมนุษย์กับมนุษย์หรือไม่ จึงขอยก **โอวาทปาติโมกข์** ซึ่งมีหลัก ๓ ประการ เพื่อเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์ ดังนี้

ประการที่ ๑ พึงละเว้นความชั่ว
 ประการที่ ๒ พึงทำความดี
 ประการที่ ๓ พึงทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว

จากหลักการดังกล่าวจะสังเกตได้ว่า **การละเว้นความชั่ว** กับการ**ทำความดี**นั้น เป็นคนละเรื่องกัน เพราะการละเว้นความชั่ว ก็ยังไม่ใช่การทำความดี ดังนั้นจึงยืนยันได้ว่าการกระทำแต่ละครั้งของบุคคลสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ

การทำความดี หมายถึง การทำเพื่อประโยชน์ให้ผู้อื่นหรือส่วนรวม

การทำความปกติ (การละเว้นความชั่ว) หมายถึง การทำเพื่อตนเอง แต่ไม่ทำให้ผู้อื่นหรือส่วนรวมเดือดร้อน ซึ่งตรงกับการละเว้นความชั่ว

การทำความชั่ว หมายถึง การทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่นหรือส่วนรวม

เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น จึงยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

โ อ ตั้งใจเรียน เพื่อให้พ่อแม่ชื่นใจ เป็นการ**ทำเพื่อผู้อื่น** จึงสามารถเรียกได้ว่า “**ความดี**”

บี ตั้งใจเรียน เพื่อให้ตนเองมีอนาคต เป็นการ**ทำเพื่อตนเอง** แต่ก็ไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อนนั้น ไม่สามารถเรียกได้ว่า ความดี และ เป็นการ**ทำในระดับ “ปกติ”** หรือ “**ละเว้นความชั่ว**”

เอ ไม่ตั้งใจเรียน เป็นการ**ทำเพื่อตนเอง** แต่ทำให้พ่อแม่เสียใจ เป็นการ**ทำ “ความชั่ว”** เพราะ **ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน**

เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นว่า ทั้ง โ อ และ บี มีคุณธรรม แม้การกระทำของ บี จะอยู่เพียงระดับปกติ หรือ ละเว้นความชั่ว ก็ตาม เพราะคุณธรรมมีหลักสองประการคือ **พึงละเว้นความชั่ว** และ **พึงทำความดี**

ดังนั้น แม้เพียงการละเว้นความชั่ว หรือ การ**ทำในระดับปกติ** ที่ไม่ทำ ให้ผู้อื่นหรือส่วนรวมเดือดร้อนนั้น ก็ย่อมส่งผลให้สังคมเกิดความสันติสุข ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของคุณธรรม ในระดับการปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ของทุกศาสนาแล้ว

๒.๔ ความดีเป็นเรื่องของผลลัพธ์หรือเป็นเรื่องของเจตนา ?

เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ความดีเป็นเรื่องของผลลัพธ์จากการกระทำ หรือเป็นเรื่องของเจตนาที่อยู่เบื้องหลังการกระทำ จึงขอยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

เหตุการณ์ที่ ๑ ศรธรมบังเอิญทำห้วงยางที่เตรียมไปเล่นน้ำทะเล ปลิวตกลงไปในแม่น้ำระหว่างที่ขับรถข้ามสะพาน ซึ่งขณะนั้นมีเด็กคนหนึ่งกำลังจะจมน้ำตาย แต่บังเอิญคว่ำห้วงยางนั้นไว้ได้ จึงทำให้เด็กคนนั้นรอดตาย

เหตุการณ์ที่ ๒ งามตาเห็นเด็กกำลังจะจมน้ำตาย เธอมีความตั้งใจจะช่วยเด็ก จึงกระโดดลงไปช่วย ดึงเด็กขึ้นมาบนชายฝั่ง และพยายามผายปอดช่วยชีวิตเด็กอย่างเต็มที่ แต่ก็ไม่สามารถช่วยเด็กเสียชีวิต

คำถามก็คือใครทำความดี เหตุการณ์ที่๑ ศรธรม**ทำเพราะความบังเอิญ** แต่เด็กรอดตาย หรือกรณีที่ ๒ งามตาที่**ตั้งใจช่วยเด็ก** แต่เด็กตาย

ทุกคนคงตอบได้ว่า**เหตุการณ์ที่๒** ซึ่งเด็กตาย เพราะงามตามีเจตนาที่จะช่วยเด็ก แม้ผลลัพธ์จะไม่เป็นไปตามที่ตั้งใจก็ตาม จึงสรุปได้ว่า “**ความดีเป็นเรื่องของเจตนา ไม่ใช่เรื่องของผลลัพธ์**”

๒.๕ ความดีเป็นเรื่องของเจตนาจริงหรือไม่ ?

เพื่อวิเคราะห์ว่าความดีเป็นเรื่องของเจตนา จริงหรือไม่ จึงขอสมมุติเหตุการณ์ ดังนี้

เด็กหนุ่มประสบอุบัติเหตุ ต้องได้รับการผ่าตัดด่วน
โรงพยาบาลโทรแจ้งนายแพทย์ชาติริเวลาตี ๒
นายแพทย์ชาติริรีบเดินทางมาที่โรงพยาบาล เพื่อช่วยชีวิตคนเจ็บ
การผ่าตัดดำเนินไปจนถึง ๘ โมงเช้า แต่ไม่สามารถช่วยชีวิตคนเจ็บได้

คำถามก็คือนายแพทย์ชาติริ**ทำความดีหรือไม่** เพราะไม่สามารถช่วยชีวิตคนเจ็บได้ ซึ่งทุกคนย่อมตัดสินได้ว่านายแพทย์ชาติริ**ทำความดี** เพราะมีเจตนาที่จะช่วยคนเจ็บจนสุดความสามารถ จาก

ตัวอย่างที่กล่าวมา จึงสามารถยืนยันได้ว่า **ความดีเป็นเรื่องของเจตนา**

๒.๖ การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น หรือส่วนรวม เป็นการกระทำที่ถูกต้องทุกกรณีหรือไม่?

เนื่องจากมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมใหญ่ ดังนั้นการทำประโยชน์เพื่อตนเอง เพื่อคนบางคน หรือบางกลุ่ม ก็อาจล่วงล้ำสิทธิอันพึงมีพึงได้ของคนอื่นๆ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) หรือความขัดแย้งเชิงคุณธรรม (Moral Dilemma) ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เหตุการณ์ที่ ๑ โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัดเลย จะจัดตัวแทนนักเรียนไปเที่ยวทะเลห้องละ ๑ คน สมชายจับฉลากได้เป็นผู้มีสิทธิไปเที่ยวทะเล ในฐานะตัวแทนของห้อง ม.๕/๑ แต่สมชายมีคุณยายอยู่ที่หัวหิน จึงเคยไปเที่ยวทะเลบ่อย ดังนั้นจึง**สละสิทธิให้วันชัย**เพื่อนรักของตน ซึ่งไม่เคยเห็นทะเลได้มีโอกาสไปเที่ยวทะเลแทนตน

เหตุการณ์ที่ ๒ วันชัยเข้าแถวรอซื้ออาหารอยู่ในโรงอาหารของโรงเรียน ซึ่งแถวยาวมาก เมื่อเห็นสมชายเดินมา วันชัยจึง**มีน้ำใจให้สมชายแซงคิว** โดยเข้ามายืนข้างหน้าของตนเอง

ทั้งสองเหตุการณ์ล้วนเป็นการกระทำเพื่อผู้อื่นทั้งสิ้น แต่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมต่างกัน

เหตุการณ์ที่ ๑ ที่สมชายสละสิทธิการไปทะเลให้วันชัยนั้น เป็นเรื่องที่สามารถกระทำ ได้ เพราะไม่ส่งผลเสียใดๆ แก่ผู้อื่นหรือส่วนรวม การกระทำของสมชายนั้น จึงเรียกได้ว่า**ทำความดี**

เหตุการณ์ที่ ๒ วันชัย ซึ่งมีน้ำใจให้สมชายแข่งคิว กลับเป็นเรื่องที่ไม่สมควรทำเป็น อย่างยิ่งเพราะล่วงล้ำสิทธิอันพึงมีพึงได้ของคนอื่นอีกหลายคน ซึ่งเป็นปัญหาเรื่องผลประโยชน์ ทับซ้อน (Conflict of Interest) หรือความขัดแย้งเชิงคุณธรรม (Moral Dilemma) ดังนั้นการ กระทำของวันชัยในครั้งนี้ คือ**การทำความชั่ว**

ดังนั้น การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวม จึงไม่ได้ถูกต้องเสมอไป แต่ต้องพิจารณาระดับ ของส่วนรวมด้วยว่า การกระทำดังกล่าวจะทำให้ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเสียหายหรือไม่

๒.๗ คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ (Relative Moral) คืออะไร?

เมื่อเกิดสถานการณ์ที่เป็นผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) ซึ่งหมายความว่า การ ทำเพื่อตนเอง เพื่อคนบางคนหรือบางกลุ่ม แต่กลับส่งผลให้คนอื่นกลุ่มหนึ่งเสียประโยชน์ ทำให้เกิด ปัญหาความขัดแย้งเชิงคุณธรรม (Moral Dilemma) ที่ยากต่อการตัดสินใจนั้น ควรมีหลักการใน การตัดสินใจอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเยาวชน ซึ่งมักจะให้ความสำคัญกับเพื่อนมาก จน บางครั้งอาจส่งผลเสียแก่สังคม ดังนั้น จึงได้กำหนดหลักการที่เรียกว่า **คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ (Relative Moral)** ขึ้นมา

คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ คือการเปรียบเทียบระดับของส่วนรวม โดยมีหลักการว่า “การทำเพื่อ ตนเอง ผู้อื่น หรือส่วนรวมในระดับที่เล็กกว่า ต้องไม่ทำให้ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเสียหาย” เช่น

เด่น เข้าหุ้นกับเพื่อนๆ ทำโรงงานย้อมผ้าซึ่งตั้งอยู่ริมคลอง เด่นเป็นคนน่ารักและซื่อสัตย์กับ เพื่อนๆ มาก กับทั้งอยากทำกำไร เพื่อแบ่งให้เพื่อนๆ ได้มากที่สุด

แต่ปัญหาก็คือ โรงงานย้อมผ้าของเด่นมีน้ำเสียที่ต้องบำบัดจำนวนมาก จึงทำให้เด่นต้อง ตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

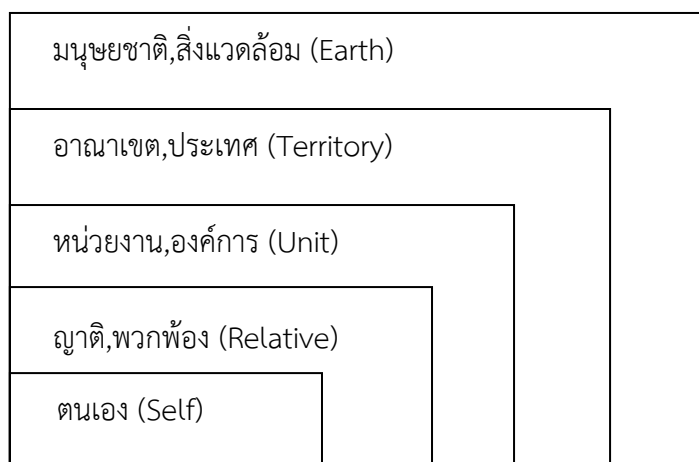
แนวทางที่ ๑ ปล่อยน้ำเสียลงคลองโดยไม่บำบัด จะทำให้โรงงานมีกำไรมากซึ่งจะ สามารถแบ่งรายได้ให้กับเพื่อนๆ ที่เด่นรักได้มาก แต่จะส่งผลเสีย แก่ประชาชนที่อยู่ริมคลองจำนวน นับพันคน

แนวทางที่ ๒ ลงทุนทำการบำบัดน้ำเสียซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง จะทำให้กำไรลดลงซึ่งเพื่อนๆ จะได้รับส่วนแบ่งน้อย แต่ประชาชนริมคลองจะไม่เดือดร้อน

ผลประโยชน์ทับซ้อนหรือความขัดแย้งเชิงคุณธรรม ระหว่างผลประโยชน์ส่วนรวมของคนใกล้ชิดคือเพื่อนๆ กับผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนที่อยู่ริมคลองนั้น เด่นควรตัดสินใจอย่างไร ซึ่งหลักการของคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ จะเป็นกรอบแนวคิดให้ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง

เพื่อขยายคำว่า “ส่วนรวม” ให้เป็นรูปธรรม เข้าใจได้ง่าย เหมาะสมกับเยาวชน จึงกำหนดคำว่า “คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์” โดยแบ่งระดับผลประโยชน์ที่ทับซ้อนกัน ๕ ระดับ จากตนเองจนถึงมวลมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาพคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์

คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ คือ การตัดสินใจเลือกผลประโยชน์ทับซ้อนในระดับที่ต่างกัน โดยต้องเลือกผลประโยชน์ของส่วนรวม ในระดับที่ใหญ่กว่าเสมอ ซึ่งสามารถแบ่งระดับผลประโยชน์ออกเป็น ๕ ระดับดังนี้

ระดับที่ ๑ เพื่อประโยชน์ของตนเอง(Self)

ระดับที่ ๒ เพื่อประโยชน์ของญาติสนิท มิตรสหาย พวกพ้อง หรือคนใกล้ชิด(Relative)

ระดับที่ ๓ เพื่อประโยชน์ของหน่วยงานหรือองค์กรที่ตนเป็นสมาชิกอยู่(Unit) ทั้งในส่วนองค์กรที่เป็นทางการ และองค์กรที่ไม่เป็นทางการ องค์กรที่เป็นทางการ เช่น ห้องเรียน โรงเรียน สมาคม

มูลนิธิ กองร้อย กองทัพ แผนก และบริษัท หรือในส่วนขององค์กรที่ไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มคนที่ร่วมชมภาพยนตร์อยู่ในโรงภาพยนตร์ และกลุ่มคนที่เข้าแถวรอรถประจำทาง

ระดับที่ ๔ เพื่อประโยชน์สุขของสังคมในอาณาเขตดินแดนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ (Territory) เช่น คอนโดมิเนียม หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ หรืออาเซียน

ระดับที่ ๕ เพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อมนุษยชาติ(Earth)

ความแตกต่างของผู้มีหลักการคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์กับผู้ไม่มีหลักการฯ จะส่งผลถึงการตัดสินใจต่างกัน เช่น พวกสมาชิกแก๊งมาเฟีย อาจรักองค์กรคือแก๊งของตน จนถึงขั้นที่ยอมตายเพื่อแก๊งได้ เช่นเดียวกับทหารเรือที่ยอมตายเพื่อเรือรบของตนเองได้ แต่มาเฟียทั้งแก๊งจะไม่มีวันยอมตายเพื่อประเทศชาติ ต่างกับทหารเรือที่ยอมตายทั้งลำเพื่อบ้านเมืองได้

จะเห็นว่า ระดับผลประโยชน์ของมาเฟีย จะหยุดอยู่เพียง ระดับประโยชน์ของพวกเขาเอง (Relative) หรือองค์กร (Unit) เท่านั้น ส่วนระดับผลประโยชน์ของทหารเรือ จะก้าวขึ้นสู่ระดับผลประโยชน์ของประเทศชาติ(Territory) ทั้งนี้ก็เพราะทหารเรือยึดมั่นในหลักการ **“คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์”**

จากตัวอย่างที่ได้อภิปรายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า คุณธรรมที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนหรือกับคนทั่วไปก็ตามนั้น หากเกิดสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน หรือความขัดแย้งเชิงคุณธรรม ควรใช้**คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์** ซึ่งเป็นการขยาย **“ส่วนรวม”**ของคุณธรรมสากล เป็น ๕ ระดับ ดังที่ได้อภิปรายมาแล้วเป็นกรอบแนวคิดในการตัดสินใจ

๒.๘ หลักวิชาหรือทฤษฎีคุณธรรมคืออะไร?

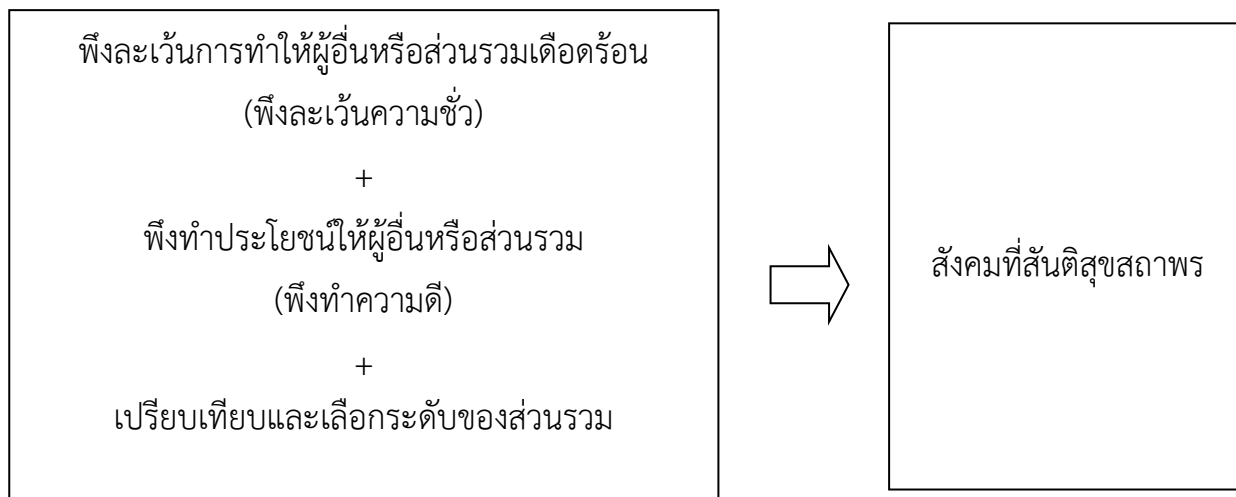
ดังที่กล่าวมาแล้วว่าคุณธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ เพื่อลดโอกาสที่จะเกิดภัยจากการกระทำของมนุษย์ เป้าหมายคือความสันติสุขสถาพรของสังคม

หลักการของคุณธรรมสากล ๒ ประการ คือ พึงละเว้นความชั่ว และพึงทำความดีนั้น หากปราศจากการใคร่ครวญอย่างรอบคอบ ก็อาจเกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน หรือ**ปัญหาความขัดแย้งเชิงคุณธรรม** ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง โดยใช้**หลักการของคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์** ที่ต้องเปรียบเทียบและเลือกผลประโยชน์ของส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเสมอ

ดังนั้น ทฤษฎีคุณธรรมจึงเป็นการบูรณาการหลักการของคุณธรรมสากล และหลักการของคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์เข้าด้วยกัน

เมื่อพูดถึงคำว่าหลักวิชาหรือทฤษฎี ย่อมหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเหตุกับปัจจัยผล ซึ่งหลักวิชาหรือทฤษฎีคุณธรรมจะแสดงถึงปัจจัยเหตุ ที่จะทำให้เกิดปัจจัยผล อันได้แก่ ความสันติสุขสถาพรของสังคม

ภาพหลักวิชาหรือทฤษฎีคุณธรรม

จากภาพของหลักวิชาหรือทฤษฎีคุณธรรมดังกล่าว จะเห็นว่าปัจจัยเหตุที่จะส่งผลถึงความสันติสุขสถาพรของสังคมอันเป็นเป้าหมายที่ทุกสังคมต้องการนั้นมี ๓ ประการ คือ

๑. ปัจจัยการทำให้ผู้อื่นหรือส่วนรวมเดือดร้อน ซึ่งก็คือ ละเว้นการทำความชั่ว
๒. ปัจจัยประโยชน์เพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวม ซึ่งก็คือ การทำความดี
๓. พึ่งใช้หลักคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ ซึ่งก็คือ การเปรียบเทียบระดับของส่วนรวมโดยคำนึงว่าต้องเลือกผลประโยชน์ของส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเสมอ เพื่อป้องกันปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน

๒.๙ ควรใช้คำง่ายๆเพื่ออธิบายความหมายของคุณธรรมว่าอย่างไร

มีคำถามว่าจะใช้คำง่ายๆเพื่ออธิบายความหมายของคุณธรรมได้อย่างไร ดังนั้นจึงขอเสนอคำตอบต่อไปนี้

“ เกรงใจ น้ำใจ ใคร่ครวญส่วนรวม ”

เกรงใจ หมายถึง การระมัดระวังตนเองอยู่เสมอ ที่จะไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือส่วนรวม ซึ่งตรงกับคำว่า “**ละเว้นความชั่ว**” ตัวอย่างเช่น การระมัดระวังที่จะไม่ส่งเสียงดังในห้องสมุด เพราะเกรงว่าจะทำให้ผู้อื่นเสียสมาธิในการอ่านหนังสือ

น้ำใจ หมายถึง การมุ่งมั่นที่จะทำประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือส่วนรวมในโอกาสที่เหมาะสม ซึ่งตรงกับคำว่า “**การทำความดี**” ตัวอย่างเช่น สุภาพบุรุษที่สละที่นั่งให้แก่เด็กหรือคนชราบนรถไฟฟ้า เพราะมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อแก่ผู้อื่น

ใคร่ครวญส่วนรวม หมายถึง การพิจารณาอย่างรอบคอบว่าการทำเพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวมในระดับที่เล็กกว่า ต้องไม่ทำให้ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่า เสียหาย ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเรื่อง “**ผลประโยชน์ทับซ้อน**” ตัวอย่างเช่น การมีน้ำใจช่วยให้เพื่อนแข่งควินั้น แม้จะเป็นการกระทำเพื่อผู้อื่นก็ตาม แต่ก็ทำให้ส่วนใหญ่อยื่นเข้าแถวรอต่อจากตนเสียสิทธิอันพึงมีพึงได้ ดังนั้นการช่วยให้เพื่อนแข่งควินจึงไม่ควรกระทำ

๒.๑๐ การละเว้นการทำความชั่วนั้น สำคัญเพียงใด?

คุณธรรมย่อมมุ่งไปสู่การคำนึงถึงผู้อื่นหรือส่วนรวม ซึ่งต้องครอบคลุมทั้ง ๒ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ พึงละเว้นความชั่ว (หรือการกระทำระดับปกติ) หมายถึงการไม่ทำให้ผู้อื่นหรือส่วนรวมเดือดร้อน

ระดับที่ ๒ พึงทำความดี หมายถึงการทำประโยชน์ให้ผู้อื่นหรือส่วนรวม

โครงการเสริมสร้างคุณธรรมต่างๆ มักจะเน้นเรื่องการทำความดี ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการละเว้นความชั่วมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่หลวงปู่ชา สุภัทโท ได้กล่าวไว้ว่า

“ การทำบุญ โจรมันก็ทำได้ มันเป็นแค่ปลายเหตุ การไม่ทำบาปทั้งหลายทั้งปวงนั้นคือต้นเหตุ ”

เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน จึงขอสมมติเหตุการณ์ว่า ขณะที่แดงขับรถยนต์บนถนนราชวิถี ก็เห็นรถยนต์คันหน้าโยนขวดลงบนถนน ซึ่งขวดนั้นอาจเป็นอันตรายแก่ยานอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจักรยานยนต์

คำถาม คือ แแดงจะทำความดีหรือทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวม โดยการจอดรถยนต์เก็บขวดที่ตกอยู่บนถนนหรือไม่

คำตอบ คือ แแดงจะทำความดี โดยหยุดรถยนต์ลงเก็บขวดหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมขณะนั้น แต่สิ่งที่แดงต้องทำแน่ๆ คือต้องละเว้นความชั่ว โดยไม่โยนขวดลงบนพื้นถนนในทุกโอกาส

หมายความว่า “การทำความดี ย่อมทำเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสม แต่การละเว้นความชั่วนั้น ต้องทำตลอดเวลา”

เพราะทุกคนล้วนทำเพื่อตนเองอยู่ตลอดเวลา เช่น นักศึกษาที่อยู่ในหอพัก เมื่อตื่นเช้าขึ้นมา ก็ต้องเข้าห้องน้ำ การเข้าห้องน้ำนี้เป็นการทำเพื่อตนเอง แต่เมื่อเสร็จธุระก็ควรทำความสะอาดห้องน้ำให้เรียบร้อย เพื่อไม่ให้เพื่อนๆ ที่ต้องใช้ห้องน้ำต่อไปต้องเดือดร้อน

การประพฤติดังกล่าวเป็น การละเว้นความชั่ว (การปฏิบัติตนในระดับปกติ) ซึ่งก็คือไม่ทำให้ผู้อื่นหรือส่วนรวมเดือดร้อน ผลก็คือจะไม่เกิดความขัดแย้งขึ้น สังคมก็จะเกิดความสันติสุขสถาพร

การละเว้นความชั่วหรือการปฏิบัติตนในระดับปกติ นั้น ไม่โดดเด่นและไม่สามารถนำไปแสดงให้สังคมเห็นได้ แต่เป็นรากฐานของความสันติสุขของสังคม ซึ่งคนส่วนใหญ่มักไม่ให้ความสำคัญ จึงสังเกตได้ว่าโครงการเสริมสร้างคุณธรรมต่างๆ มักจะมุ่งไปสู่การทำความดี โดยไม่ค่อยให้ความสำคัญที่จะส่งเสริมการละเว้นความชั่ว

ดังนั้นการเสริมสร้างคุณธรรม นอกจากจะเน้นการส่งเสริมการทำความดีแล้ว ยังสมควรที่จะให้ความสำคัญกับการละเว้นความชั่วด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากในพิธีกรรมต่างๆ ของพุทธศาสนา ที่ให้ความสำคัญกับเบญจศีลหรือข้อพึงละเว้นความชั่ว ด้วยการอาราธนาศีล เพราะประสงค์จะให้ทุกคนระลึกถึงความสำคัญ ของการละเว้นความชั่วเสมอ

๒.๑๑ วินัยคืออะไร?

หน่วยงานต่างๆ พยายามสร้างค่านิยมเรื่องวินัย เพราะต้องการให้คนเคารพกฎระเบียบ คำถามก็คือความหมายที่แท้จริงของคำว่าวินัย คืออะไร

แก่นแท้ หรือหัวใจของคำว่าวินัย คือ “ความเต็มใจในการเคารพกฎระเบียบ” ซึ่งคนเราจะเต็มใจเคารพกฎระเบียบนั้น จะต้องจะต้องเกิดเงื่อนไขทั้ง ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ คนผู้นั้นเป็นคนที่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวมเสมอ (เห็นแก่ส่วนรวม)

ประการที่ ๒ กฎระเบียบนั้น เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (เห็นชอบกับกฎระเบียบ)

หมายความว่าคนที่มีวินัยเป็นคนที่มุ่งมั่นจะประพฤติดน โดยคำนึงถึงผู้อื่นหรือส่วนรวมตลอดเวลา

ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เวลาตี ๒ มีรถยนต์ ๒ คัน ขับมาทางเดียวกัน เมื่อถึงสี่แยกไฟแดง ทั้ง ๒ คันเห็นสัญญาณไฟแดง

คันที่ ๑ คนขับเป็นทหาร ขับรถฝ่าไฟแดง

คัมภีร์ ๒ คนขับเป็นนักดนตรีจอตกรอสัญญาณไฟ

คำถามก็คือ คนขับรถคันไหนมีวินัย ซึ่งทุกคนย่อมตอบได้ว่า คนที่จอตกรอสัญญาณไฟเป็นผู้ที่มีวินัย

การนำคนมาฝึกให้เกรงกลัวผู้บังคับบัญชา หรือเกรงกลัวกฎหมายนั้น ไม่ใช่เครื่องประกันว่าจะมีวินัย แต่การทำให้คนมีเจตจำนง ที่จะประพฤติตน โดย **คำนึงถึงผู้อื่นหรือส่วนรวมตลอดเวลา**ต่างหากคือรากฐานของการเกิดวินัย ซึ่งขอยกตัวอย่างเพิ่มเติมดังนี้

นักเรียนชั้น ม.๕/๑ เข้าห้องเรียนตรงเวลา เพราะครูที่สอนวิชานั้นดุ ทำให้นักเรียนทุกคนกลัวถูกลงโทษ

นักเรียนชั้น ม.๕/๒ เข้าโรงเรียนตรงเวลาเพราะนักเรียนทุกคนคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม เกรงว่าเพื่อนๆ จะเสียเวลาและเรียนไม่ได้เต็มที่

จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าถ้าวิชาใดที่ครูประจำวิชาไม่ดุ นักเรียนชั้น ม.๕/๑ บางคนอาจเข้าห้องเรียนไม่ตรงเวลา แต่สำหรับนักเรียนชั้น ม.๕/๒ แล้ว ไม่ว่าครูประจำวิชาจะดุหรือไม่ก็ตาม ทุกคนก็จะเข้าห้องเรียนตรงเวลา เป็นการสนับสนุนว่า **“คุณธรรมเป็นบ่อเกิดของวินัย”**

๒.๑๒ ภูเขา น้ำแข็งแห่งคุณธรรมคืออะไร?

ธรรมชาติของภูเขาน้ำแข็งนั้นย่อมจมอยู่ใต้น้ำ ๙ ส่วน โผล่พ้นน้ำเพียง ๑ ส่วน และความจริงประการหนึ่งก็คือ หากส่วนที่จมอยู่ใต้น้ำมีปริมาณมาก ย่อมส่งผลให้ ส่วนที่อยู่เหนือน้ำ มีปริมาณมากด้วยเช่นกัน

เมื่อเปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็ง หากส่วนที่อยู่ใต้น้ำคือคุณธรรม ส่วนที่โผล่เหนือน้ำก็จะเป็นคุณธรรมเฉพาะประเด็นหรือค่านิยมต่างๆ เช่น การไร้คอร์รัปชัน การมีวินัย การมีจิตอาสา ความรักชาติ ความกตัญญู หรือความสามัคคี เป็นต้น ซึ่งค่านิยมต่างๆ ดังกล่าว ล้วนอยู่ภายใต้หลักการของคุณธรรมทั้งสิ้น คือเกรงใจ หมายถึง พึงละเว้นการทำความชั่ว น้ำใจ หมายถึง พึงทำความดี และใคร่ครวญส่วนรวม หมายถึง การพิจารณาและเลือกระดับของส่วนรวมที่ใหญ่กว่า

เรื่องสำคัญประการหนึ่งก็คือ การยึดมั่นในคุณธรรมเฉพาะประเด็นหรือค่านิยมบางประการ โดยปราศจากการไตร่ตรองนั้น อาจเกิดปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน หรือความขัดแย้งเชิงคุณธรรม และสร้างความเสียหายแก่สังคมได้ เช่น ประเด็นความกตัญญู หากผู้รักษากฎหมาย เลือกที่จะตอบแทนบุญคุณ โดยใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือผู้มีพระคุณซึ่งทำผิดกฎหมายให้พ้นผิด ก็ย่อมส่งผลเสียหายต่อสังคม

ดังนั้น หากทุกคนยึดหลักการของคุณธรรมทั้ง ๓ ประการ คือ เกรงใจ น้ำใจ และ ใคร่ครวญส่วนรวม เป็นกรอบในการตัดสินใจแล้ว ย่อมจะเกิดประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น

จากแนวคิดเรื่องภูเขาน้ำแข็งแห่งคุณธรรมดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า

“ การประพฤติตนโดยคำนึงถึงผู้อื่นหรือส่วนรวมเสมอ คือรากเหง้าแห่งคุณธรรมทั้งปวง ”

หมายความว่า ในการเสริมสร้างคุณธรรมเฉพาะประเด็น หรือการสร้างค่านิยมต่างๆ นั้น หากต้องการความยั่งยืน ควรสร้างหลักการพื้นฐานของคุณธรรม เพื่อเป็นรากฐานในจิตใจก่อน

๒.๑๓ จริยธรรมคืออะไร?

สังคมไทยมักใช้คำว่า คุณธรรม (Moral) และจริยธรรม (Ethics) ควบคู่กัน คำทั้ง ๒ แตกต่างกันหรือไม่ เมื่อคุณธรรมหมายถึงเจตจำนง ที่จะประพฤติตนโดยคำนึงถึงผู้อื่นหรือส่วนรวมเสมอ แล้วคำว่าจริยธรรมจะหมายความว่าอย่างไร จึงขอยกตัวอย่างเพื่อการวิเคราะห์ ดังนี้

หมอสมชาย นำอาการป่วยของคนไข้ไปเล่าให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องฟัง

ครูสมศรี ซึ่งสอนคณิตศาสตร์เห็นว่าวิชาของตนสำคัญ จึงสอนกินเวลาไป ๒๐ นาที ทำให้นักเรียนไปเรียนวิชาต่อไปไม่ทัน

จากเหตุการณ์ทั้ง ๒ กรณีข้างต้น แม้หมอสมชายไม่ได้มีเจตนามุ่งร้ายต่อคนไข้ และครูสมศรีมีเจตนาที่จะทำประโยชน์แก่นักเรียนก็ตาม แต่ทั้งสองคนก็ทำให้ผู้อื่นเสียหาย

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีข้อกำหนดความประพฤติของคนในสังคมหนึ่งๆ หรือสาขาวิชาชีพหนึ่งๆ ซึ่งเรียกว่า **ประมวลจริยธรรม** เพื่อป้องกันความเสียหายและเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

ประมวลจริยธรรม (Ethics) หมายถึงกฎกติกาที่ตราขึ้น เพื่อขยายหลักการของคุณธรรม ซึ่งเป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยจัดทำเป็นประมวล**ข้อกำหนดความประพฤติ (Code of Conduct)** ของบุคคลในแต่ละสถานภาพหรือวิชาชีพนั้นๆ ซึ่งองค์กรหรือสภาวิชาชีพกำหนดขึ้น เพื่อให้สมาชิกประพฤติตนอยู่ในกรอบของคุณธรรม

คำสอนของทุกศาสนา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดความประพฤติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เช่น ที่กำหนดใน หลักธรรมอิหสาน บัญญัติ ๑๐ ประการ รวมทั้งเบญจศีลและเบญจธรรม ก็คือประมวลจริยธรรม ซึ่งเป็นข้อกำหนดความประพฤติพื้นฐาน สำหรับมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะมีสถานภาพหรืออาชีพใด เช่น

เบญจศีล คือ ประมวลจริยธรรมที่มุ่งสู่คุณธรรมด้านพึงละเว้นการทำความชั่ว
เบญจธรรม คือ ประมวลจริยธรรมที่มุ่งสู่คุณธรรมด้านพึงทำความดี

ผู้ที่อยู่ในสถานภาพที่จะให้คุณให้โทษแก่บุคคลอื่นและสังคมได้มาก ย่อมต้องมีจริยธรรมที่เข้มงวดมาก เช่น ประมวลจริยธรรมข้าราชการการเมือง จริยธรรมครู หรือจริยธรรมแพทย์ เป็นต้น ซึ่งประมวลจริยธรรมทุกชนิดล้วนมีความมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ เพื่อกำหนดความประพฤติที่ **พึงละเว้นความชั่ว**
ประการที่ ๒ เพื่อกำหนดความประพฤติที่ **พึงทำความดี**

คนบางคนอาจมีสถานภาพหลายสถานภาพ เช่น ในกรณีของ นายแพทย์วิชัย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลประจำจังหวัด ย่อมมีจริยธรรม ซึ่งต้องปฏิบัติตามหลายชุด คือ

๑. เบญจศีล และเบญจธรรม ในฐานะที่เป็นมนุษย์
๒. จริยธรรมแพทย์ ในฐานะที่เป็นแพทย์
๓. จริยธรรมข้าราชการ ในฐานะที่เป็นข้าราชการ
๔. ทศพิธราชธรรม ในฐานะที่เป็นผู้นำองค์กร

๒.๑๔ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมและจริยธรรม เป็นอย่างไร?

คุณธรรม (Moral) คือ จิตสำนึกหรือเจตจำนง (Will) ที่จะควบคุมตนเอง ให้ประพฤติตนอย่างเหมาะสม เพื่อความสันติสุขของสังคม ประกอบด้วยหลักการ ๒ ประการ คือ พึงละเว้นความชั่ว และพึงทำความดี ซึ่งมนุษย์ทุกคนควรมีเจตจำนงนี้เหมือนกัน

ส่วนจริยธรรม (Ethics) คือข้อกำหนดความประพฤติ (Code of Conduct) ของบุคคล เพื่อขยายหลักการของคุณธรรมให้เป็นรูปธรรม ผู้ที่มีสถานภาพหรือมีอาชีพต่างกัน ย่อมมีข้อกำหนดความประพฤติที่ต่างกัน แต่จริยธรรมทุกประเภทล้วนมุ่งไปสู่คุณธรรมเช่นเดียวกัน

ดังนั้นหากเปรียบเทียบ **คุณธรรมเป็นดวงจันทร์** จริยธรรมคือน้ำที่ขังไปยังดวงจันทร์ เพื่อให้ทุกคนมองไปสู่ดวงจันทร์ ดวงเดียวกันนั่นเอง

การเสริมสร้างคุณธรรมจึงสำคัญยิ่ง เพราะไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด บุคคลย่อมต้องมีคุณธรรมที่เหมือนกัน แม้จริยธรรมจะต่างกันก็ตาม

เช่นเมื่อเป็นพนักงานธนาคาร ซึ่งมีจิตใจที่ทรงคุณธรรม ก็ย่อมเป็นพ่อ ผู้มีจิตใจที่ทรงคุณธรรมด้วย หากเปรียบเทียบกับการฉีควัคซีนป้องกันไข้หวัดใหญ่ เมื่อฉีควัคซีนในฐานะที่เป็นพนักงานธนาคารแล้ว ก็ย่อมมีผลต่อบุคคลผู้นั้น ในฐานะที่เป็นพ่อด้วย

ที่กล่าวมานี้เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า การเสริมสร้างคุณธรรมให้กับโรงงานที่มีพนักงาน ๑๐๐ คน ย่อมส่งผลถึงสมาชิกครอบครัวอีก ๑๐๐ ครอบครัวด้วย ซึ่งแน่นอนที่สุด การจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมให้โรงงานเพียง ๑ โรงงาน ย่อมสะดวกกว่าการจัดกิจกรรมฯ ให้ครอบครัวจำนวน ๑๐๐ ครอบครัว

๒.๑๕ ทฤษฎีหิน กรวด ทราย คืออะไร?

ทฤษฎีหิน กรวด ทราย คือ การอธิบายความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกฎหมายหรือกฎระเบียบ จริยธรรม และคุณธรรม ซึ่งทั้ง ๓ ประการล้วนเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

หากเปรียบเทียบน้ำเน่าเหมือนความประพฤติอันชั่วร้ายของมนุษย์แต่ละคน และพื้นที่ในอ่างน้ำเหมือนโอกาสที่แต่ละคนจะทำความชั่วได้ ถ้าอ่างน้ำนั้นว่างเปล่า ปราศจากสิ่งกีดขวาง น้ำเน่าก็มีโอกาสแทรกตัวเข้ามาในอ่างอย่างเต็มที่

ดังนั้น ทุกรัฐ ทุกองค์กรจึงมีเครื่องมือ ๓ ประเภท ที่จะขัดขวางน้ำเน่าหรือความประพฤติชั่วร้ายเหล่านั้น เครื่องมือนี้ดั่งกล่าวคือ กฎหมายหรือกฎระเบียบเปรียบเหมือนหินก้อนใหญ่ จริยธรรมเปรียบเหมือนกรวดก้อนกลางและคุณธรรมเปรียบเหมือนทรายละเอียด

หินก้อนใหญ่ หมายถึงกฎหมายหรือกฎระเบียบที่รัฐหรือผู้มีอำนาจเป็นผู้กำหนดและเป็นผู้ควบคุมเพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลใดๆก็ตามประพฤติตนสร้างความเสียหายแก่องค์กรนั้นๆ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีหินก้อนใหญ่จำนวนมากมายเรียงตัวกันป้องกัน แต่ก็ยังเกิดช่องว่างระหว่างหินก้อนใหญ่เหล่านั้น เปิดโอกาสให้น้ำเน่าแทรกตัวเข้ามาได้

กรวดก้อนกลาง หมายถึงประมวลจริยธรรมหรือธรรมบัญญัติหมู่บ้าน ซึ่งสมาชิกในสังคมนั้นๆ ร่วมกันกำหนดและร่วมกันควบคุม หินก้อนกลางเหล่านี้จะทำหน้าที่อุดช่องว่างระหว่างหินก้อนใหญ่ให้ลดลง แต่อย่างไรก็ตามช่องว่างก็ยังคงเหลืออยู่

ทรายละเอียด หมายถึงคุณธรรมประจำใจที่สมาชิกในสังคมทุกคน ใช้ควบคุมตนเองให้ประพฤติตนโดยคำนึงถึงผู้อื่นและส่วนรวมเสมอ ซึ่งทรายละเอียดเหล่านี้เองจะทำหน้าที่เติมเต็มช่องว่างที่เหลืออยู่

เพื่อให้เห็นภาพของหินก้อนใหญ่ กรวดก้อนกลางและทรายละเอียดว่าทำหน้าที่ในสังคมอย่างไร จึงขอสมมติเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

หินก้อนใหญ่ : ครูประจำชั้น ม.๕/๑ ได้ออกกฎว่า ห้ามนักเรียนทุกคนใส่รองเท้าเข้าห้องเรียน กฎดังกล่าวเปรียบเหมือนหินก้อนใหญ่ เพราะถูกกำหนดและถูกควบคุมโดยผู้มีอำนาจคือครูประจำชั้น ดังนั้นหากนักเรียนคนใดจะใส่รองเท้าเข้าห้องเรียน ก็ต้องคอยระวังไม่ให้ครูเห็น ซึ่งไม่ยากเพราะเป็นการระวังครูเพียงคนเดียว

กรวดก้อนกลาง : นักเรียนชั้น ม.๕/๒ ได้ร่วมกันกำหนดและร่วมกันควบคุมประมวล จริยธรรมประจำชั้น ม.๕/๒ ซึ่งห้ามนักเรียนใส่รองเท้าเข้าห้องเรียน เพื่อสุขภาพของทุกคน ดังนั้น หากนักเรียนคนใดจะใส่รองเท้าเข้าห้องเรียน ก็ต้องคอยระวังไม่ให้เพื่อนคนหนึ่งคนใดเห็น ซึ่งยาก กว่าการระวังครูเห็นเพียงคนเดียว

ทรายละเอียด : แดงเป็นนักเรียนซึ่งมีคุณธรรมควบคุมจิตใจของตนเอง ให้ประพฤติ ตนโดยคำนึงถึงผู้อื่นและส่วนรวมเสมอ เย็นวันศุกร์ที่เพื่อนๆกลับบ้านหมดแล้ว แดงลืมหนังสือไว้ใน ห้องเรียนจึงต้องกลับไปเอา แม้จะไม่มีใครเห็นแต่แดงก็ไม่ใส่รองเท้าเข้าห้องเรียน

จากเรื่องสมมุติดังกล่าวจะเห็นว่า หินก้อนใหญ่ซึ่งหมายถึงการกำหนดและการควบคุมโดย รัฐหรือผู้มีอำนาจ กรวดก้อนกลางซึ่งหมายถึงการกำหนดและการควบคุมโดยสังคม และทราย ละเอียดซึ่งหมายถึงการควบคุมตนเอง จะร่วมกันป้องกันน้ำเน่า หรือพฤติกรรมอันชั่วร้าย ไม่ให้ เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างไร

คำถามก็คือ จะทำอย่างไรที่จะทำให้จริยธรรมและคุณธรรม หรือกรวดก้อนกลางและ ทรายละเอียด เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ส่วนที่ ๓ การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม

๓.๑ การเสริมสร้างคุณธรรมควรมีหลักการอย่างไร ?

เป้าหมายสำคัญในการเสริมสร้างคุณธรรม คือการทำให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ทรงคุณธรรม ซึ่งหมายความว่า ควรประพฤติตนในสิ่งที่พึงกระทำและละเว้นในสิ่งที่พึงละเว้น เพื่อให้สังคมเกิดความสันติสุข

หนังสือเรื่อง ยูโทรโป (สุลักษ์ ศิวรักษ์) ได้กล่าวถึง พงศาวดารกรีกโดยเล่าว่า เมื่อมีการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกคราวหนึ่ง พวกกรีกทั้งหลายนั่งดูอย่างคับคั่ง ผู้เฒ่าคนหนึ่งเดินขึ้นมาบนอัฒจันทร์เพื่อจะหาที่นั่ง แต่ที่นั่งเต็ม จะมีใครลุกให้ที่นั่งก็หาไม่ พอผู้เฒ่าเดินมาถึงแถบที่พวก สปาตันั่งอยู่พวกสปาตัน้ำทั้งหมดยืนขึ้น ล้วนเชิญให้ผู้เฒ่าที่นั่งของตน กรีกอื่นๆ เห็นจึงปรบมือให้แก่สปาตัน้ำผู้เฒ่าผู้นั้นจึงพูดว่า “กรีกทั้งหลายรู้ว่าสิ่งใดดี แต่สปาตัน้ำเท่านั้นที่ปฏิบัติ”

จากเรื่องราวดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้ทรงคุณธรรมย่อมจะต้องมีคุณลักษณะ ๒ ประการ คือ “ปัญญา” และ “ศรัทธา”

ปัญญา ในที่นี้หมายถึง ความรู้ที่ว่าสิ่งใดพึงกระทำและสิ่งใดพึงละเว้น

ศรัทธา ในที่นี้หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใสและมุ่งมั่นที่จะประพฤติตนตามสิ่งที่รู้นั้น คือ ทำในสิ่งที่พึงทำและละเว้นในสิ่งที่พึงละเว้น

เช่นเดียวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย กรณีเด็กแว้นซึ่งเด็กแว้นทุกคนก็รู้ว่า การกระทำดังกล่าวสร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่สังคม แต่ก็ยังทำ จึงเกิดคำถามว่าในการเสริมสร้างคุณธรรมที่จะต้องสร้างทั้ง “ปัญญา” และ “ศรัทธา” นั้น สมควรดำเนินการอย่างไร

๓.๒ กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมควรเป็นอย่างไร ?

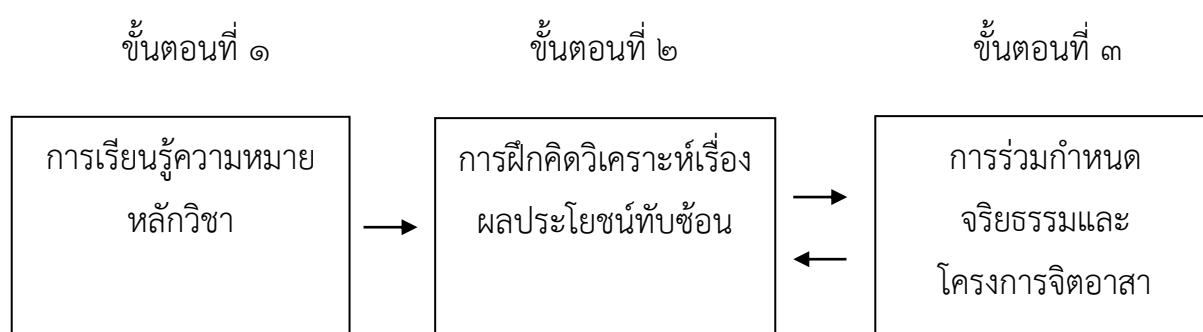
การเสริมสร้างคุณธรรมที่ต้องการให้เกิดทั้งปัญญาและศรัทธานั้น ควรใช้กรอบแนวความคิดเรื่องการเรียนรู้โดยการลงมือทำ (Learning by Doing) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ **ขั้นที่ ๑ สุตตมัยปัญญา** หมายถึง การเรียนรู้จากการฟัง การดู และการอ่าน **ขั้นที่ ๒ จินตมัยปัญญา** หมายถึง การเรียนรู้จากการคิดวิเคราะห์ และ **ขั้นที่ ๓ ภาวนามัยปัญญา** หมายถึง การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

เมื่อบูรณาการหลักการ หลักวิชาหรือทฤษฎีการเรียนรู้ จากแหล่งต่างๆแล้ว จึงได้กำหนด กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรม โดยแบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การเรียนรู้ ความหมาย หลักวิชา หมายถึง การเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจถึง ความหมาย หลักการและ หลักวิชาหรือ ทฤษฎีคุณธรรม ซึ่งเป็นสากล

ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกคิดวิเคราะห์ หมายถึง การเรียนรู้จากการคิดวิเคราะห์เรื่อง ผลประโยชน์ทับซ้อน โดยใช้ความหมาย หลักการ หลักวิชาหรือ ทฤษฎีคุณธรรม ตามขั้นตอนที่ ๑ เป็นกรอบแนวความคิด เพื่อให้ตัดสินใจได้ว่า สิ่งใดพึงกระทำหรือสิ่งใดพึงละเว้น

ขั้นตอนที่ ๓ การร่วมกำหนดจริยธรรม หมายถึง การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติโดยการ ร่วมกันกำหนดประมวลจริยธรรมของหน่วยงานของตน หรือร่วมกันจัดทำโครงการจิตอาสาต่างๆ

“เป้าหมายของการเสริมสร้างคุณธรรมคือต้องการให้คำนึงถึงผู้อื่นหรือส่วนรวมเสมอ”

ขั้นตอนที่ ๑ การเรียนรู้ ความหมาย หลักวิชา ทฤษฎีคุณธรรมควรทำอย่างไร ?

แนวทางในสร้างความรู้เรื่อง ความหมาย หลักวิชา หรือทฤษฎีคุณธรรมควรใช้การเรียนรู้ด้วย **วิธีวิภาษ** หรือ **Dialectic** ซึ่งพินิจ รัตนกุล ได้กล่าวไว้ว่า

เป็นวิธีที่ โสกราตีสใช้อย่างได้ผล และเป็นจุดกำเนิดของปรัชญาตะวันตก วิธีการนี้จะเริ่มต้น ด้วยการตั้งคำถามคู่สนทนา ว่าสิ่งที่คู่สนทนาพูดนั้น หมายความว่าอย่างไร หลายครั้งที่ผู้พูดเองก็ไม่ กระจ่างชัดถึงคำศัพท์บางคำที่ตนเองใช้ว่ามีความหมายอย่างไรและเป็นสากล ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการ จะสื่อความหมายหรือไม่ คำถามนั้นจะทำให้ผู้พูดรู้ตัวว่า สิ่งที่ตนเองเคยคิดว่ารู้อาจจริงนั้น อาจไม่เป็น จริงก็ได้ ผลที่ตามมาคือ คู่สนทนาจะเกิดความต้องการที่จะมีความรู้เพิ่มขึ้น

วิธีวิภาษ (Dialectic) มีความมุ่งหมายที่จะสร้างความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงปัญญาของมนุษย์จากความไม่รู้ไปสู่ความต้องการจะรู้และเครื่องมือหลักที่ใช้ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนี้ คือการสนทนาโต้ตอบ (Dialogue)

โสกราตีสเชื่อว่า การสนทนาโต้ตอบ (Dialogue) จะทำให้ความรู้ของคนแตกฉานได้ผลดียิ่งกว่าการอ่านหนังสือ เพราะวิธีวิภาษ คือการใช้เหตุผลถกแถลงในปัญหาที่มีความเห็นขัดแย้งกัน การถกแถลงด้วยเหตุผล จะเพิ่มปัญญาให้แก่คู่สนทนาได้มองปัญหาได้ชัดเจน ลึกซึ้งยิ่งขึ้น หากเรื่องที่น่ามา ถกแถลงนั้น เป็นเรื่องคุณธรรมก็จะสร้างความรู้เรื่องคุณธรรมเพิ่มขึ้นด้วย

ความรู้ที่ได้รับจากวิภาษวิธีนี้ เป็นความรู้ที่ระเบิดจากภายในของผู้เรียน หากเปรียบกับการคลอตบุตร จะเห็นว่า ทารกนั้นเป็นของมารดาอยู่แล้ว หมอตำแยเพียงทำหน้าที่บีบนวดให้ทารกนั้นคลอตออกมาจากครรภ์มารดาเท่านั้นเอง

ในส่วนของความรู้ก็เช่นกัน ผู้เรียนหรือมนุษย์ทุกคน ย่อมมีความรู้สึก เรื่องความดีความชั่ว ซ่อนอยู่ในใจทุกคนอยู่แล้ว แต่ยังไม่อาจอธิบายความหมายอันเป็นสากลได้ ผู้สอนเป็นเพียงผู้ใช้คำถามเพื่อบีบนวดความรู้ ให้ระเบิดออกมาจากใจของผู้เรียนเองเท่านั้น

จุดมุ่งหมายของขั้นตอนที่ ๑ เพื่อต้องการให้คู่สนทนาหรือผู้รับฟังกระจ่างในเรื่องต่อไปนี้

ประการที่ ๑ **คุณธรรม** ย่อมครอบคลุมทั้งในด้าน “**ละเว้นความชั่ว**” และ “**ทำความดี**”

ประการที่ ๒ **การกระทำ** แต่ละครั้งของบุคคลสามารถแบ่งได้เป็น ๓ **ระดับ** คือ **ดี ปกติ และชั่ว** ความดีเป็นเรื่องของเจตนา

ประการที่ ๓ การทำเพื่อส่วนรวมนั้น **ต้องเปรียบเทียบระดับของส่วนรวม** โดยค่านึงว่า เมื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวมในระดับที่เล็กกว่าต้องไม่ทำให้ส่วนรวมระดับที่ใหญ่กว่าเสียหาย

ความรู้ในขั้นตอนนี้ จะเป็นการสร้าง “**ปัญญา**” เพื่อเป็นกรอบแนวความคิดว่า สิ่งใดพึงกระทำหรือสิ่งใดพึงละเว้น ซึ่งกรอบความคิดดังกล่าวจะเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจ เมื่อเกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน หรือความขัดแย้งเชิงคุณธรรม ซึ่งจะต้องฝึกคิดวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกคิดวิเคราะห์เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน ควรทำอย่างไร ?

เมื่อมีความรู้เรื่องความหมาย หลักการ หลักวิชาหรือทฤษฎีเชิงคุณธรรมในขั้นตอนที่ ๑ แล้ว จะต้องให้กลุ่มเป้าหมายได้ฝึกคิดวิเคราะห์ เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน บ่อยๆ เพื่อให้มีความชัดเจนในการตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดพึงกระทำ หรือสิ่งใดพึงละเว้น และ **เกิดทักษะ** ที่จะใช้ในชีวิตประจำวัน

การฝึกคิดวิเคราะห์เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนดังกล่าว อาจเป็นเรื่องที่สมมุติขึ้นเองเป็นเรื่องจากละคร จากภาพยนตร์ นวนิยาย หรือเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น ดังที่ปรากฏตามสื่อมวลชนก็ได้ เช่นเรื่องสมมุติดังต่อไปนี้

เหตุการณ์ที่ ๑ แดงทิ้งกระดาษเช็ดปากลงในถังขยะ

เหตุการณ์ที่ ๒ ดำทิ้งกระดาษเช็ดปากนอกถังขยะ

เหตุการณ์ที่ ๓ ส้มเก็บกระดาษเช็ดปากที่ดำทิ้งไว้นอกถังขยะ ใส่ในถังขยะ

จากเหตุการณ์ทั้ง ๓ เมื่อใช้กรอบแนวความคิดเรื่องดี ปกติ หรือชั่วและเจตนาวิเคราะห์ก็จะสามารถได้ข้อสรุปดังนี้

เหตุการณ์ที่ ๑ แดงทิ้งกระดาษเช็ดปาก เป็นการทำเพื่อตนเอง แต่ทิ้งลงถังขยะจึงไม่ทำให้อันหรือส่วนรวมเดือดร้อน ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตนในระดับปกติ คือการละเว้นการทำความชั่ว

เหตุการณ์ที่ ๒ ดำทิ้งกระดาษเช็ดปาก เป็นการทำเพื่อตนเอง แต่ทิ้งกระดาษลงนอกถังขยะ ทำให้ห้องสกปรก **ผู้อื่นหรือส่วนรวมเดือดร้อน** ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตน ในระดับการทำความชั่ว

เหตุการณ์ที่ ๓ ส้มเก็บกระดาษเช็ดปาก ที่อยู่นอกถังขยะทิ้งลงถังขยะเพราะอยากให้ห้องเรียน ซึ่งเป็นสมบัติของส่วนรวมสะอาด เป็นการ**ทำเพื่อส่วนรวม** ถือได้ว่าเป็นการ**ทำความดี**

การฝึกคิดวิเคราะห์เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนดังกล่าว ควรดำเนินการบ่อยๆและต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักเรียน ควรทำทุกวันซึ่งใช้เวลาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ในขั้นตอนนี้จะเป็นการเพิ่มความรู้หรือเพิ่ม**“ปัญญา”**เพื่อให้เข้าใจในความหมาย หลักการ หลักวิชาหรือทฤษฎีคุณธรรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ยังเป็นการเพิ่มความมุ่งมั่นที่จะทำตามสิ่งที่รู้นั้น ซึ่งเป็นการเพิ่ม**“ศรัทธา”**ด้วย

ขั้นตอนที่ ๓ การร่วมกำหนดจริยธรรมควรเป็นอย่างไร ?

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าคุณธรรมไม่ใช่เรื่องของความรู้ หรือปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายรวมถึง**ศรัทธา**คือความมุ่งมั่นที่จะประพฤติตนตามสิ่งที่รู้นั้น คือการทำในสิ่งที่พึงทำและการละเว้นในสิ่งที่พึงละเว้นอีกด้วย ดังนั้นในแต่ละสังคมจึงควรมีข้อกำหนดร่วมกันว่าสิ่งใดพึงกระทำหรือสิ่งใดพึงละเว้น ซึ่งข้อกำหนดนี้เองคือจริยธรรม

กฎหมายรัฐธรรมนูญปี ๒๕๖๐ มาตราที่ ๗๖ ได้กำหนดไว้ว่า

รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรม สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานนั้นๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานจริยธรรมดังกล่าว

ดังนั้นทุกหน่วยงานของรัฐจึงต้องจัดทำประมวลจริยธรรม แต่โดยทั่วไปประมวลจริยธรรมของหน่วยงานต่างๆ มักถูกกำหนดโดยหน่วยเหนือ ซึ่งเปรียบเหมือนหินก้อนใหญ่ตามทฤษฎีหิน กรวด ทราย อีกก้อนหนึ่ง ส่งผลให้สมาชิกในองค์กรระดับรองๆ ขาดการมีส่วนร่วม แต่ถ้าเปิดโอกาสให้สมาชิกในหน่วยงานย่อยๆ เหล่านั้น มีโอกาสร่วมกันกำหนดและควบคุมประมวลจริยธรรม (Code of Conduct) ในหน่วยงานของตนเอง ซึ่งเปรียบเหมือนกรวดก้อนกลาง จะทำให้สมาชิกในองค์กรทุกคนเต็มใจที่จะปฏิบัติตนตามกติกานั้น

ความมุ่งหมายที่สำคัญของประมวลจริยธรรม คือการกำหนดความประพฤติของสมาชิกในองค์กรเพื่อให้เกิดความพึงใจต่อผู้อื่นและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อประพฤติตนที่จะไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน หรือทำให้อื่นได้ประโยชน์ .

การกำหนดประมวลจริยธรรมของหน่วยงานต่างๆ จะต้องคำนึงถึงมาตรฐานจริยธรรมของหน่วยงานในระดับที่เหนือกว่า เช่น โรงพยาบาล กำหนดว่า เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลพึงประพฤติตนโดยคำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้

- ความสามัคคีของบุคลากรในหน่วยงานและองค์กร
- ผลประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กร
- ชื่อเสียงของหน่วยงานและองค์กร

แผนกขนส่งอาจกำหนดให้บุคลากรของตนขับรถด้วยความสุภาพ รักษากฎจราจรและมีน้ำใจ ส่วนแผนกจ่ายยา อาจกำหนดให้บริการคนไข้ด้วยความสุภาพและแนะนำคนไข้ด้วยความหวังดี

ประมวลจริยธรรมขององค์กรกำหนดว่า ข้าราชการพึงประพฤติตนโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีของข้าราชการและชื่อเสียงของหน่วยงาน แผนกขนส่งอาจกำหนดในส่วนของตนให้พนักงานขับรถรักษากฎจราจร และมีน้ำใจ ส่วนแผนกจ่ายยาอาจกำหนดว่า ให้จ่ายยาด้วยความสุภาพและแนะนำคนไข้ด้วยความหวังดี เป็นต้น

ประมวลจริยธรรมดังกล่าว จึงเป็นข้อกำหนดสิ่งที่พึงกระทำและสิ่งที่พึงละเว้น ซึ่งควรแบ่งความสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้องเป็น ๔ ระดับ เช่น แผนกขนส่งของโรงพยาบาลอาจร่วมกันกำหนดประมวลจริยธรรมของแผนกดังนี้

ระดับที่ ๑ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานในหน่วยงานเดียวกัน เช่น แผนกขนส่งของโรงพยาบาล อาจมีข้อกำหนดว่าพนักงานขับรถจะต้องทำความสะอาดรถยนต์ทั้งภายนอกและภายในรถยนต์ก่อนที่จะนำรถยนต์ส่งคืนส่วนกลาง เพื่อให้เพื่อนพนักงานขับรถด้วยกันพอใจ

ระดับที่ ๒ ความสัมพันธ์กับผู้ที่อยู่ในหน่วยงานอื่นภายในองค์กร เช่น แผนกขนส่งของโรงพยาบาล อาจมีกติกาว่าพนักงานขับรถทุกคนที่จะไปรับผู้อื่นในองค์กรไปประชุม ต้องถึงที่นัดหมายก่อนเวลา ๕ นาที และต้องขับรถอย่างสุภาพมีไมตรีจิต เพื่อชื่อเสียงของแผนกขนส่ง

ระดับที่ ๓ ความสัมพันธ์กับผู้ที่มาติดต่อกับองค์กรของเรา เช่น แผนกขนส่งของโรงพยาบาลแม้ไม่มีหน้าที่ติดต่อกับคนไข้หรือญาติโดยตรง แต่หากมีผู้มาสอบถามเรื่องสถานที่ในโรงพยาบาล ก็ให้ทุกคนปฏิบัติด้วยความสุภาพ มีน้ำใจ เพื่อชื่อเสียงของโรงพยาบาล การปฏิบัติในระดับที่ ๓ นี้ รวมถึงการไม่เอาเปรียบผู้ที่มาทำธุรกิจกับองค์กรด้วย เช่น ห้างสรรพสินค้าจะต้องชำระเงินกับผู้ขายส่ง ที่นำสินค้ามาขายตรงเวลาเป็นต้น

ระดับที่ ๔ ความสัมพันธ์กับสาธารณชน เช่น แผนกขนส่งของโรงพยาบาลอาจมีกติกาว่าพนักงานขับรถจะต้องรักษาภูมิจราจร และมีน้ำใจในการใช้รถใช้ถนน เพื่อชื่อเสียงของโรงพยาบาล

เพราะเหตุที่หน้าที่ของหน่วยงานต่างกัน การให้คุณให้โทษต่อสังคมย่อมต่างกัน ดังนั้นประมวลจริยธรรมของหน่วยต่างๆ จึงต่างกัน เช่น แผนกขนส่งย่อมมีจริยธรรมต่างกับแผนกบัญชี แต่อย่างไรก็ตามจริยธรรมของทุกหน่วยย่อมมุ่งไปสู่ข้อกำหนด ๒ ประการ คือ ข้อพึงละเว้นและข้อพึงกระทำ เพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวมทั้งสิ้น

ความแตกต่างระหว่างโครงการจิตอาสากับประมวลจริยธรรม คือ

โครงการจิตอาสา คือ การรวมตัวกันของสมาชิกในองค์กร เพื่อจะไปทำประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือส่วนรวม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม**การทำความดี** ซึ่งจะดำเนินการเป็นครั้งคราวเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสมและทำเฉพาะเรื่อง เช่น โครงการเก็บขยะในชุมชน

ประมวลจริยธรรม เป็นข้อกำหนดความประพฤติของทุกคนในสังคมนั้นๆ ซึ่งครอบคลุมทั้งในเรื่อง**การทำความดี** และ**การละเว้นความชั่ว** ไม่ใช่การปฏิบัติเฉพาะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือปฏิบัติเป็นครั้งคราว แต่ต้องปฏิบัติตนตามประมวลจริยธรรมตลอดเวลา

จะมีประโยชน์อะไรหากนักเรียนมีโครงการจิตอาสาไปเก็บขยะในชุมชน แต่ยังไม่ทิ้งขยะ
 เกลื่อนโรงเรียน ดังนั้นจึงควรฝึกให้นักเรียนร่วมกันกำหนดและควบคุมจริยธรรมประจำห้องก่อน
 จากนั้นจึงขยายเป็นโครงการจิตอาสานอกห้องเรียนต่อไป เช่น นักเรียนชั้น ป.๖ หลังจากได้ร่วมกัน
 กำหนดและควบคุมประมวลจริยธรรมประจำห้อง จนทุกคนเต็มใจที่จะประพฤติตนโดยคำนึงถึง
 ประโยชน์ของส่วนรวมเสมอแล้ว จากนั้นอาจจัดทำโครงการจิตอาสา โดยผลัดเวรหมุนเวียนไปปรับ
 น้อยๆ ชั้นอนุบาลที่หน้าโรงเรียนต่อไป

เมื่อทุกคนในองค์กรเป็นผู้ร่วมกำหนดกติกาคุณธรรม กำหนดประมวลจริยธรรมหรือกำหนด
 โครงการจิตอาสาต่างๆด้วยกันแล้ว ย่อมทำให้ทุกคนมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติตามกติกานั้น เป็นการเพิ่ม
ศรัทธา ในที่สุด เพราะกติกาต่างๆ **ระเบิดจากภายในของสมาชิกองค์กรทุกคน** การร่วมกำหนดกติกา
 คุณธรรมหรือประมวลจริยธรรมนี้ เป็นทั้งเรื่องที่ครอบคลุมทั้ง “การละเว้นความชั่ว” และ
 “การทำความดี”

แม้จะทำถึงขั้นตอนที่ ๓ แล้ว ก็ยังต้องกลับไปดำเนินการตามขั้นตอนที่ ๒ คือ การฝึกคิด
 วิเคราะห์ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเรื่องที่น่ามาถกแถลงนั้น อาจเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว เรื่องในองค์กร
 หรือผลจากการปฏิบัติตามกติกาคุณธรรมก็ได้

กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมนี้ เป็นหลักการพื้นฐานที่สามารถนำไปปรับใช้ กับ
 กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้ โดยอาจปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรม เพื่อให้สมาชิกในองค์กรมีความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง
 เกิดทั้ง “ปัญญา” และ “ศรัทธา” ที่ระเบิดออกมาจากภายในนั้น **ควรดำเนินการตามลำดับขั้นตอน
 ก่อนและหลัง** ซึ่งหากจะเปรียบเทียบกับการสอนวิชาคณิตศาสตร์ ที่จะต้องทำให้นักเรียนเข้าใจเรื่อง
 การบวก ลบ คูณ และหารเสียก่อน จากนั้นจึงจะให้ฝึกทำแบบฝึกหัดคณิตศาสตร์ได้

หรือหากจะเปรียบเทียบกับกระบวนการเสริมสร้างคุณธรรม กับกระบวนการก่อสร้างอาคาร
 แล้ว ก็อุปมาได้ว่าประมวลจริยธรรม โครงการคุณธรรม หรือโครงการจิตอาสา ซึ่งเป็นรูปธรรม
 สามารถมองเห็นได้นั้น เปรียบได้กับตัวอาคารบนพื้นดินที่สามารถมองเห็นจับต้องสัมผัสได้

ส่วนการสร้าง “ปัญญา” และ “ศรัทธา” ที่ฝังลึกในจิตใจ เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใด
 พึงกระทำหรือสิ่งใดพึงละเว้นนั้น ก็เหมือนเสาเข็มที่อยู่ใต้ดินและไม่อาจมองเห็น แต่เป็นปัจจัยชี้
 ขาดในด้านความมั่นคงแข็งแรง ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 รัชกาลที่ ๙ ที่ว่า

“...สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืม
 เสาเข็มไปด้วยซ้ำ...”

บทสรุป

๑. **คุณธรรมสากล (Moral)** คือจิตสำนึก หรือเจตจำนง (Will) ที่จะควบคุมตนเองให้ประพฤติตนอย่างเหมาะสม เพื่อความสันติสุขของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนของทุกศาสนาในส่วนของ การปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ โดยมีหลักการ ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ **พึงละเว้นการทำความชั่ว** หมายถึง พึงละเว้นการทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือส่วนรวม

ประการที่ ๒ **พึงทำความดี** หมายถึง พึงทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม

๒. **การกระทำแต่ละครั้ง** ของบุคคล แบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ “ดี” หมายถึงการกระทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น หรือส่วนรวม “ปกติ” (พึงละเว้นความชั่ว) หมายถึง การทำเพื่อตนเอง แต่ก็ไม่ทำให้อื่น หรือส่วนรวมเดือดร้อน และ “ชั่ว” หมายถึง การทำให้อื่นหรือส่วนรวมเดือดร้อน

ความดี เป็นเรื่องของ “เจตนา” หมายความว่า การที่แพทย์รักษาโดยเจตนาจะช่วยชีวิตคนไข้นั้น แม้คนไข้จะเสียชีวิต การกระทำของแพทย์ก็ยังเรียกว่า “ความดี”

แต่ถ้าแพทย์รักษาเพราะต้องการได้ทรัพย์สินเงินทอง หรือต้องการชื่อเสียง แม้คนไข้จะรอดชีวิต ก็ยังเป็นเจตนาที่แพทย์ทำเพื่อตนเอง จึงไม่สามารถเรียกว่าความดี การกระทำดังกล่าว จะอยู่ในระดับ ปกติ หรือละเว้นความชั่วเท่านั้น

๓. **ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)** หมายถึง การทำเพื่อตนเอง เพื่อคนบางคน หรือบางกลุ่ม แต่กลับส่งผลเสียให้คนกลุ่มอื่นนั้น เป็นสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเชิงคุณธรรม (Moral Dilemma) ซึ่งยากต่อการตัดสินใจ ดังนั้น จึงต้องใช้หลักการของ **คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ (Relative Moral)** โดยเปรียบเทียบระดับของส่วนรวม และพิจารณาเลือกประโยชน์ของส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเสมอ

๔. **ทฤษฎีคุณธรรม** เกิดจากการบูรณาการหลักการของคุณธรรมสากล ๒ ประการ คือ พึงละเว้นการทำความชั่ว และ พึงทำความดี ร่วมกับหลักการของ **คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์** เรื่องการเปรียบเทียบและเลือกผลประโยชน์ของส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเสมอเข้าด้วยกัน เพื่อป้องกันปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน

ทฤษฎีคุณธรรม จึงรวบรวมปัจจัยเหตุที่จะส่งผลถึงความสันติสุขของสังคม ซึ่งมีหลักการ ๓ ประการ คือ

ประการที่ ๑ พึงละเว้นความชั่ว

ประการที่ ๒ พึงทำความดี

ประการที่ ๓ พึงเปรียบเทียบและเลือกผลประโยชน์ของส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเสมอ

๕. คำง่าย ๆ ที่ใช้อธิบายความหมายของคุณธรรมคือ “เกรงใจ น้ำใจ ใคร่ครวญส่วนรวม”

เกรงใจ หมายถึงการระมัดระวังตนเองอยู่เสมอ ที่จะไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นและส่วนรวม ซึ่งตรงกับคำว่า “พึงละเว้นความชั่ว”

น้ำใจ หมายถึงการมุ่งมั่นที่จะทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวมเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสม ซึ่งตรงกับคำว่า “พึงทำความดี”

ใคร่ครวญส่วนรวม หมายถึงการพิจารณาอย่างรอบคอบว่าการกระทำเพื่อผู้อื่นและส่วนรวมในระดับที่เล็กกว่า ต้องไม่ทำให้ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเสียหาย เพื่อป้องกันปัญหาเรื่อง “ผลประโยชน์ทับซ้อน”

๖. จริยธรรม (Ethics) คือ ข้อกำหนดความประพฤติ (Code of Conduct) ที่องค์กรหรือสาขาวิชาชีพกำหนดขึ้น เพื่อขยายหลักการของคุณธรรมให้เป็นรูปธรรม ซึ่งรวมถึงคำสอนของศาสนาต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดความประพฤติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เช่น หลักเบญจศีล และเบญจธรรม ก็เป็นประมวลจริยธรรมประเภทหนึ่ง ที่กำหนดความประพฤติสำหรับมนุษย์ทุกคน แต่จริยธรรมทุกประเภทล้วนมุ่งสู่คุณธรรม ๒ ประการ คือ พึงละเว้นความชั่ว และพึงทำความดี

๗. ทฤษฎีหิน กรวด ททราย คือการเปรียบเทียบว่าน้ำเน่าเหมือนความชั่วร้ายที่จะแทรกตัวเข้ามาสร้างความเสียหายแก่สังคม ดังนั้นรัฐและองค์กรต่างๆ จึงมีเครื่องมือทางสังคมเพื่อป้องกัน ๓ ประเภท คือ

หินก้อนใหญ่ หมายถึงกฎหมายหรือกฎระเบียบ ที่รัฐหรือผู้มีอำนาจเป็นผู้กำหนด และเป็นผู้ควบคุม แม้จะมีหินก้อนใหญ่หลายก้อนเรียงตัวกันเพื่อปกป้อง แต่ก็ยังคงมีช่องว่างระหว่างหินก้อนใหญ่เหล่านั้นอยู่ดี

กรวดก้อนกลาง หมายถึงประมวลจริยธรรมหรือธรรมเนียมหมู่บ้าน ที่สมาชิกในสังคมร่วมกันกำหนดและร่วมกันควบคุม กรวดก้อนกลางเหล่านี้จะช่วยอุดช่องว่างระหว่างหินก้อนใหญ่ แต่ก็ยังมีช่องว่างเหลืออยู่

ททรายละเอียด หมายถึงคุณธรรมที่ใช้ควบคุมตนเอง ให้ประพฤติตนโดยคำนึงถึงผู้อื่นและส่วนรวมเสมอ ไม่ว่าจะมิผู้พบเห็นหรือไม่ก็ตาม ซึ่งททรายละเอียดนี้เองจะเติมเต็มช่องว่างที่เหลือ

๘. การสร้างคุณธรรมเฉพาะประเด็น หรือการสร้างค่านิยมบางประการ เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย หรือความกตัญญูนั้น หากปราศจากการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ก็อาจเกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนได้ เช่น กรณีที่ผู้รักษากฎหมายเลือกที่จะตอบแทนบุญคุณโดยใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือผู้มีพระคุณที่ทำผิดกฎหมายให้พ้นผิดนั้น ย่อมเกิดความเสียหายต่อสังคม

ดังนั้น ควรสร้างหลักการของทฤษฎีคุณธรรม ๓ ประการ ให้เกิดขึ้นเป็นรากฐาน
ในใจก่อนเสมอ

๙. การเสริมสร้างคุณธรรม (Moral Development) ควรดำเนินการทั้งในด้าน
“ปัญญา” และ “ศรัทธา” เพื่อนำไปสู่ความประพฤติ ที่ครอบคลุมทั้งด้าน “ละเว้นความชั่ว”
และ “ทำความดี”

๑๐. กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรม ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ **ขั้นตอนที่ ๑** เป็นการ
เรียนรู้เรื่องความหมาย หลักการ หลักวิชา หรือทฤษฎีของคุณธรรม **ขั้นตอนที่ ๒** เป็นการฝึกวิเคราะห์
เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนโดยใช้ความรู้ในขั้นที่ ๑ เป็นกรอบแนวความคิด **ขั้นตอนที่ ๓** เป็นการ
ร่วมกันกำหนด ประมวลจริยธรรม และโครงการจิตอาสาต่างๆ

การเสริมสร้างคุณธรรมนั้น ควรดำเนินการให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอน ซึ่งเปรียบได้กับการ
ก่อสร้างอาคารที่จะต้องดำเนินการในขั้นตอนของเสาเข็มก่อน แล้วจึงจะดำเนินการในขั้นตอนของตัว
อาคารต่อไป

บรรณานุกรม

กรมพล ท่องธรรมชาติ และ พุทธศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (๒๕๕๑). **ข้าราชการไทย สำนึก และอุดมการณ์.**

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กীরติ บุญเจือ. (๒๕๕๑). **คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาสากล.** กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม.

พินิจ รัตนกุล. (๒๕๑๔). **เพลโตและปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

ธรรมศาสตร์

_____. (๒๕๕๓). **ปรัชญาความรัก.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดับเบิลนายน์.

พื่น ดอกบัว. (๒๕๕๙). **ปวงปรัชญาจีน.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.

ราชบัณฑิตสถาน. (๒๕๕๒). **พจนานุกรม.** กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์

ศรุต นาควัชระ. (๒๕๕๘). **การเสริมสร้างคุณธรรมสำหรับเยาวชนที่จะเป็นผู้นำ: โรงพิมพ์**

มหาวิทยาลัยสยาม

ศูนย์คุณธรรม. (๒๕๕๑). **เปิดขอบฟ้าคุณธรรมจริยธรรม.** กรุงเทพฯ : เซนปรินติ้ง.

_____. (๒๕๕๐). **หนังสือคู่มือการจัดกิจกรรมศาสนสัมพันธ์ในสถานศึกษา.**

กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (๒๕๕๒). **สังคมวิทยาปัญหาสังคม.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (๒๕๕๙). **สังคมวิทยาองค์กร.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (๒๕๕๓). **ไครโต.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.

_____. (๒๕๕๓). **เฟรโด.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.

_____. (๒๕๕๓). **ยูโทโฟร.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.

สุวิมล ว่องวาณิช. (๒๕๕๙). **นวัตกรรมคุณลักษณะของผู้เรียน.** กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม.

_____. และคณะ. (๒๕๕๐). **รายงานวิจัยโครงสร้างการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและ**

เยาวชนไทย : ศูนย์คุณธรรม.

ภาคผนวก

คำแนะนำ ชั้นที่ ๑ : การเรียนรู้ ความหมาย หลักวิชา

วัตถุประสงค์: ในชั้นนี้ ต้องการสร้างความรู้ความเข้าใจ เรื่องความหมาย และหลักการของ
คุณธรรม ในประเด็นต่อไปนี้

๑. ความดี คือ การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น หรือส่วนรวม การกระทำเพื่อตนเอง
ไม่สามารถเรียกว่า ความดี
๒. การกระทำแต่ละครั้ง แบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ ดี ปกติ และชั่ว
๓. ศีล ๕ ไม่บกพร่อง ก็ยังไม่ได้ทำความดี แต่อยู่ในระดับละเว้นความชั่ว หรือระดับปกติ
เท่านั้น
๔. ความดี เป็นเรื่องของเจตนา
๕. การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวม ไม่ได้ถูกต้องเสมอไป แต่ต้องพิจารณาระดับ
ของส่วนรวมด้วยว่า การกระทำดังกล่าวทำให้ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่า เสียหาย
หรือไม่

ประเด็นที่ ๑ ความดี คือ การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น หรือส่วนรวม

การกระทำเพื่อตนเอง ไม่สามารถเรียกว่า ความดี

พี : น้องๆคะ ทราบไหมว่า ความดีคืออะไร (ให้น้องๆลองออกความเห็น ๒-๓ คน แต่ไม่สรุป)

พี : พี่จะเล่าเรื่องให้น้องๆฟัง แล้วเรามาช่วยกันวิเคราะห์นะคะ ว่าความดีคืออะไร

พี :เอ กับ บี เป็นนักเรียนห้องเดียวกัน ในวันนั้นวิชาของคุณครูที่คุมมาก ทั้งคู่ก็เข้าห้องเรียนตรง
เวลา แต่เหตุผลต่างกัน คือ

- เอ เข้าเรียนตรงเวลา เพราะกลัวถูกครูลงโทษ
- ส่วน บี เข้าเรียนตรงเวลา เพราะอยากให้เพื่อนๆมีเวลาเรียนอย่างเต็มที่

พี : ทั้ง เอ และ บี เข้าห้องเรียนตรงเวลาทั้งสองคนหรือเปล่าคะ (น้องๆจะตอบว่าทั้งสองคน)

พี : เอ และ บี คิดเหมือนกันหรือเปล่าคะ (น้องๆจะตอบว่า ไม่)

พี :เอ เข้าห้องเรียนตรงเวลาเพราะ.... (น้องๆจะตอบว่า เพราะกลัวครูลงโทษ)

พี : แต่ บี เข้าห้องเรียนตรงเวลาเพราะ.... (น้องๆจะตอบว่า เพราะอยากให้เพื่อนมีเวลาเรียน
เยอะๆ)

พี : แล้วน้องๆคิดว่า ใครทำความดีคะ เอ หรือ บี (พอน้องจะตอบ ก็บอกว่า หยุด อย่าเพิ่งตอบ)

พี : ก่อนที่น้องๆจะตอบ พีมีเรื่องสมมติอีกเรื่องหนึ่ง มาเล่าให้น้องๆฟังนะคะ

พี : เย็นวันนั้น ทั้ง เอ และ บี ไปกินก๋วยเตี๋ยวกันสองคนข้างๆโรงเรียน

- ระหว่างที่กินกันอยู่นั้น ก็มีสุนัขสองตัวมากัดกัน ข้างโต๊ะที่ทั้งสองคนนั่งอยู่
- ทั้งคู่ ก็ช่วยกันเอาน้ำสาดให้สุนัขแยกจากกัน แต่ด้วยเจตนาต่างกัน
- เอ ทำเพราะ ห่วงหุ้ราคาญเสียงสุนัข
- ส่วน บี ทำเพราะ เกรงว่าน้องสุนัขจะบาดเจ็บ

พี : ทั้ง เอ และ บี ช่วยกันสาดน้ำเพื่อให้สุนัขเลิกกัดกัน ทั้งคู่หรือเปล่าคะ (น้องๆจะตอบว่าใช่)

พี : แล้วทั้งสองคน คิดเหมือนกันหรือเปล่าคะ (น้องๆจะตอบว่า ไม่ใช่)

พี :เอ ทำเพราะ.... (น้องๆจะตอบว่า เพราะรำคาญเสียงสุนัข)

พี :บี ทำเพราะ.... (น้องๆจะตอบว่า เพราะสงสาร กลัวว่าสุนัขจะบาดเจ็บ)

พี : น้องๆคิดว่าการกระทำของใคร เรียกได้ว่าทำความดีคะ

พี : ใครคิดว่า เอ ทำความดี ยกมือ (ให้น้องยกมือ)

พี : ใครคิดว่า บี ทำความดี ยกมือ (ให้น้องยกมือ)

พี : (ถถามน้องที่ยกมือ ว่า บี ทำความดี) ทำไมน้องคิดว่า บี ทำความดีคะ (น้องจะตอบว่า
เพราะทำเพื่อสุนัข)

พี : ก็แสดงว่า บี ทำความดี เพราะเป็นการทำเพื่อผู้อื่น ใช่หรือไม่คะ (น้องจะตอบว่า ใช่)

พี : ส่วน เอ นั้น ทำเพราะรำคาญเสียงสุนัข เป็นการทำเพื่อตนเอง ไม่สามารถเรียกว่าความดี
น้องๆเห็นด้วยหรือเปล่าคะ (น้องๆจะตอบว่า เห็นด้วย)

พี : ก็สรุปได้ว่า ความดี คือ การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น หรือส่วนรวมการกระทำเพื่อตนเองนั้น ไม่สามารถเรียกได้ว่า ความดี

ประเด็นที่ ๒ : การกระทำแต่ละครั้ง แบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ ดี ปกติ และชั่ว

พี : กลับมาที่ห้องเรียน บี เข้าห้องเรียนตรงเวลา เพราะทำเพื่อเพื่อนๆ เป็นความดีใช่ไหมคะ (น้องๆ จะตอบว่า ใช่)

พี : แต่ เอ เข้าห้องเรียนตรงเวลา เพราะกลัวครูลงโทษ เอ ทำเพื่อใครคะ (น้องๆจะตอบว่า เพื่อตัวเอง)

พี : จากบทสรุปที่แล้ว ว่า การทำเพื่อตนเอง ไม่สามารถเรียกได้ว่าความดี เอ ทำเพื่อตัวเอง เรียกว่าความดีหรือเปล่านั้น (น้องๆจะตอบว่า ไม่ได้เรียกว่าความดี)

พี : แล้วน้องคิดว่า เอ ทำความชั่วหรือเปล่านั้น (น้องๆก็จะตอบว่า ไม่ได้ทำความชั่ว ตอนนี้น้องจะแสดงท่าทางๆ เพราะเคยรู้ว่า การกระทำของคนเรา มีเพียง ๒ แบบ คือ ดีหรือชั่ว เท่านั้น)

พี :เอ ไม่ได้ทำทั้งความดี และความชั่ว ถ้าอย่างนั้น เอ ทำอะไร

พี : สังคมไทย ที่เคยเชื่อว่า การกระทำของคนเราในแต่ละครั้ง สามารถแบ่งได้เพียง ๒ ระดับ คือ ดีหรือชั่วเท่านั้น ก็คงไม่ใช่แล้ว เพราะ น้องๆก็เห็นแล้วว่า เอ ไม่ได้ทำทั้งความดีและความชั่ว

พี : ถ้าอย่างนั้นก็แสดงว่า การกระทำของคนเราในแต่ละครั้ง แบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ดี คือการกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม
๒. ปกติ หรือการละเว้นความชั่ว คือการทำให้ตนเอง แต่ก็ไม่ทำให้ผู้อื่น หรือส่วนรวมเดือดร้อน
๓. ชั่ว คือการทำให้ผู้อื่น หรือส่วนรวมเดือดร้อน

พี : เพราะฉะนั้น การกระทำของ เอ อยู่ในระดับใดคะ ดี ปกติ หรือชั่ว (น้องๆจะตอบว่า ปกติ)

พี : สรุปได้ว่า การกระทำแต่ละครั้ง แบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ ดี ปกติ และชั่ว

ประเด็นที่ ๓ : ศิล ๕ ไม่บกพร่อง ก็ยังไม่ได้ทำความดี แต่อยู่ในระดับละเว้นความชั่ว

หรือระดับปกติเท่านั้น

พี : น้องๆคะ การที่เรา ถือศีลห้าโดยสมบูรณ์เรียกได้ว่าทำความดีหรือยังคะ

พี : น้องๆรู้ใช่ไหมคะ ว่าศีล ๕ มีอะไรบ้าง (ลองให้น้องๆ ท่องศีล ๕ ให้ฟัง)

พี : พี่ขอสมมติเหตุการณ์อีก ๑ เรื่อง นะคะ

พี : สมมติว่า คำวันหนึ่ง น้องเดินไปในซอยเปลี่ยวแห่งหนึ่ง ก็เห็นผู้ร้าย ๒ คน กำลังรุมทำร้ายเด็กตัวเล็กๆคนหนึ่งอยู่

พี : ถ้าน้องยืนดูอยู่เฉยๆ โดยไม่ทำอะไรเลย น้องผิดศีล ๕ หรือเปล่าคะ

๑.	ห้ามฆ่าสัตว์	น้องก็ไม่ได้ทำ
๒.	ห้ามลักทรัพย์	น้องก็ไม่ได้ทำ
๓.	ห้ามประพฤตินิตทางเพศ	น้องก็ไม่ได้ทำ
๔.	ห้ามพูดปด	น้องก็ไม่ได้ทำ
๕.	ห้ามดื่มสุราและของมึนเมา	น้องก็ไม่ได้ทำ

พี : เห็นไหมคะ น้องยืนดูเด็กถูกทำร้ายเฉยๆ โดยไม่ได้ทำอะไรเลย น้องไม่ผิดศีล ๕ แม้แต่ข้อเดียว แต่ถามว่า น้องทำความดีหรือยังคะ (น้องๆจะตอบว่ายัง)

พี : ยังไม่ได้ทำความดีใช่ไหมคะ หากน้องจะทำความดีต้องให้ความช่วยเหลือ ในทางที่เป็นไปได้ เช่น ตะโกนให้คนมาช่วย หรือรีบแจ้งความ แต่คงไม่ใช่เข้าไปให้โจรทุบหัวอีกคน นะคะ

พี : เพราะแม้ศีล ๕ ไม่บกพร่อง น้องก็แค่ละเว้นความชั่ว หรืออยู่ในขั้นปกติเท่านั้น เพราะศีล แปลว่า ปกติ นะคะ

พี : หลายคนคงอยากรู้ว่า แล้วไม่ขัดกับคำสอนของพุทธศาสนาหรือคะ

พี : พุทธศาสนาได้ระบุไว้ในโอวาทปาติโมกข์ ๓ ข้อ คือ

๑. ไม่ทำความชั่ว
๒. ทำความดี
๓. ทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว

พี : เห็นหรือไม่คะ การละเว้นความชั่วกับการทำความดีนั้น เป็นคนละเรื่องกัน เพราะถ้าเป็นเรื่องเดียวกัน ท่านคงไม่แยกเป็น ๒ ประเด็นว่า ไม่ทำความชั่วกับทำความดี หรือขณะคะ

พี : การถือศีล ๕ อยู่ในขั้นไม่ทำความชั่ว แต่การทำความดีนั้น จะต้องเน้นเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เช่น ธรรมะ ๕ ประการ คือ เมตตา กรุณา ต่อผู้อื่น เช่นการพูดจาไพเราะ เป็นต้น

พี : สรุปรว่า ศีล ๕ ไม่บกพร่อง ก็ยังไม่ได้ทำความดี แต่อยู่ในระดับละเว้นความชั่ว หรือระดับปกติเท่านั้น

ประเด็นที่ ๔ : ความดี เป็นเรื่องของเจตนา

พี : พี่ขอสมมติเหตุการณ์อีกเรื่องนะคะ

พี : กรณีที่ ๑ สมมติว่าพี่ขับรถพาน้องไปเที่ยวทะเลบางแสน ขณะที่แล่นผ่านสะพานข้ามแม่น้ำบางปะกง บังเอิญน้องทำห้วงยางที่จะนำไปเล่นน้ำทะเล ปลิวตกลงไปในแม่น้ำ และบังเอิญอีกเช่นกัน มีเด็กกำลังจะจมน้ำตาย คว่าห้วงยางไว้ได้ เด็กก็เลยรอดตาย

พี : กรณีที่ ๒ คราวนี้พี่ขับรถเลยไปจอดริมสะพานอีกสะพานหนึ่ง น้องลงมาเดินเล่นที่เชิงสะพาน แล้วเห็นเด็กกำลังจะจมน้ำตาย คราวนี้น้องกระโดดลงไปช่วยอย่างเต็มที่ แต่ช่วยไม่ทันเด็กจมน้ำตายไปต่อหน้าต่อตา

พี : น้องๆ คิดว่ากรณีไหนคะ ที่เรียกได้ว่า ทำความดี กรณีที่ ๑ เด็กรอด กรณีที่ ๒ เด็กตาย กรณีไหนน้องทำความดี (น้องๆ ตอบว่ากรณีที่ ๒)

พี : เพราะอะไรคะ น้องถึงได้คิดว่า กรณีที่ ๒ ทำความดี (น้องๆ จะตอบว่า เพราะมีเจตนา)

พี : จะสรุปรว่า ความดีเป็นเรื่องของเจตนาในการกระทำ ไม่ใช่เรื่องผลลัพธ์ของการกระทำ

พี : เพื่อวิเคราะห์ว่าความดีเป็นเรื่องของเจตนาจริงหรือไม่ พี่จึงขอสมมติเรื่องเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ ดังนี้

เด็กหนุ่มประสบอุบัติเหตุ ต้องได้รับการผ่าตัดด่วน

โรงพยาบาล โทรแจ้งนายแพทย์ชาติริเวลาตี ๒

นายแพทย์ชาติริรีบเดินทางมาที่โรงพยาบาล เพื่อช่วยชีวิตคนเจ็บ

การผ่าตัดดำเนินไปจนถึง ๘ โมงเช้า แต่ไม่สามารถช่วยชีวิตคนเจ็บได้

พี : คำถามก็คือนายแพทย์ชาติทำความดีหรือไม่ เพราะไม่สามารถช่วยชีวิตคนเจ็บได้ (น้องๆ จะตอบว่าทำความดี)

พี : ซึ่งทุกคนยอมตัดสินใจว่านายแพทย์ชาติทำความดี เพราะมีเจตนาที่จะช่วยคนเจ็บจนสุดความสามารถ

พี : จากกรณีดังกล่าว จึงสามารถยืนยันได้ว่า ความดีเป็นเรื่องของเจตนา

พี : สรุปได้ว่า ความดี เป็นเรื่องของเจตนา ไม่ใช่เรื่องของผล

ประเด็นที่ ๕ : การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวม ไม่ได้ถูกต้องเสมอไป แต่ต้องพิจารณาระดับของส่วนรวมด้วยว่า การกระทำดังกล่าวทำให้ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่า เสียหายหรือไม่

พี : น้องๆ คะ น้องคิดว่าการทำเพื่อผู้อื่น หรือส่วนรวมถูกต้องทุกกรณีหรือไม่คะ

พี : พี่มีเรื่องเล่าให้น้องๆ ฟังอีกหนึ่งเรื่อง เมื่อจบแล้ว เรามาช่วยกันวิเคราะห์นะคะ

- เอ ได้รับเลือกให้เป็นประธานเชียร์ ของสี่เขียว
- เอ ต้องการให้ทีมเชียร์สี่เขียวเด่นกว่าสีอื่น โดยจะใช้เสียงกลอง ให้จังหวะ
- แต่โรงเรียน ไม่ยอมให้นำกลองเข้ามาในโรงเรียน
- เอ จึงแอบไปเอาถังขยะหน้าห้องเรียนต่างๆ มาแทนกลอง
- โรงเรียนจึงไม่มีถังขยะ ทำให้ขยะเกลื่อน แต่สี่เขียวของเธอ โดดเด่นกว่าสีอื่น

พี : การที่ เอ ทำเพื่อส่วนรวม สี่เขียวของเธอในครั้งนี้ คิดว่าถูกต้องหรือไม่คะ (น้องจะตอบว่าไม่)

พี : น้องๆ เห็นหรือไม่คะว่า แม้ส่วนรวมในระดับสีจะได้ประโยชน์ แต่ส่วนรวมในระดับโรงเรียนกลับเสียหาย

พี : น้องๆ คิดว่าอย่างไรคะ (ให้อีกาสน้องๆ แสดงความคิดเห็น)

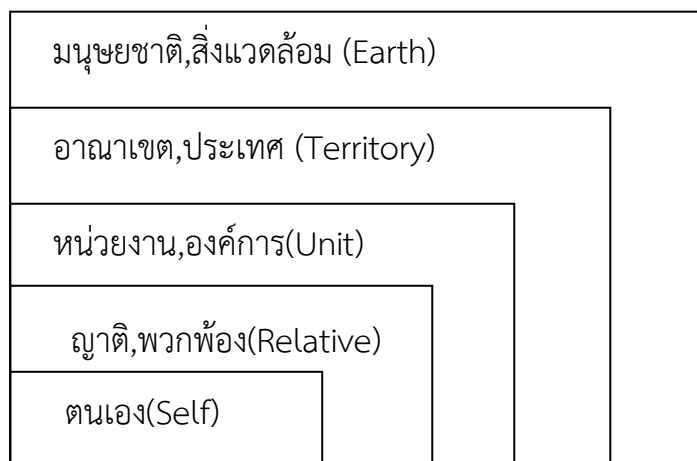
พี : สรุปได้ว่า การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวม ไม่ได้ถูกต้องเสมอไป แต่ต้องพิจารณา ระดับของส่วนรวมด้วยว่า การกระทำดังกล่าวทำให้ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่า เสียหายหรือไม่

ประเด็นที่ ๖ : คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์

พี : คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์คือการเปรียบเทียบและเลือกอันดับของส่วนรวม โดยมีหลักการว่า การทำเพื่อตนเองหรือส่วนรวมในระดับที่เล็กกว่า ต้องไม่ทำให้ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเสียหาย

พี : เพื่อขยายคำว่า “ส่วนรวม” ให้เป็นรูปธรรม เข้าใจได้ง่าย เหมาะสมกับเยาวชน จึงกำหนดคำว่า “คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์” โดยแบ่งระดับผลประโยชน์ที่ทับซ้อนกัน ๕ ระดับ จากตนเองจนถึงมวลมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อม

พี : พี่ขอเสนอภาพคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ให้น้องดูนะคะ

พี : คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ คือ การตัดสินใจเลือกผลประโยชน์ทับซ้อนในระดับที่ต่างกัน โดยต้องเลือกผลประโยชน์ของส่วนรวม ในระดับที่ใหญ่กว่าเสมอ ซึ่งสามารถแบ่งระดับผลประโยชน์ออกเป็น ๕ ระดับดังนี้

ระดับที่ ๑ เพื่อประโยชน์ของตนเอง (Self)

ระดับที่ ๒ เพื่อประโยชน์ของญาติสนิท มิตรสหาย พวกพ้อง หรือคนใกล้ชิด (Relative)

ระดับที่ ๓ เพื่อประโยชน์ของหน่วยงานหรือองค์กรที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ (Unit) เช่น ห้องเรียน โรงเรียน แผนก หรือบริษัท

ระดับที่ ๔ เพื่อประโยชน์สุขของสังคมในอาณาเขตดินแดนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ (Territory) เช่น คอนโดมิเนียม หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ หรืออาเซียน

ระดับที่ ๕ เพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อมนุษยชาติ (Earth)

พี : เพื่อให้ง่ายในการทำความเข้าใจ พี่ขอสรุปเรื่องคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ดังนี้

- การทำเพื่อตนเอง ต้องไม่ทำให้เพื่อนๆเดือดร้อน
- การทำเพื่อเพื่อนๆ ต้องไม่ทำให้โรงเรียนเดือดร้อน
- การทำเพื่อโรงเรียน ต้องไม่ทำให้จังหวัดหรือประเทศเดือดร้อน
- การทำเพื่อประเทศ ต้องไม่ทำให้โลกเดือดร้อน

พี : หมายความว่า ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมที่ใหญ่กว่าเสมอ

พี : พี่ขอยกเรื่องตัวอย่าง เพื่อให้เพื่อนๆร่วมกันวิเคราะห์ดังนี้

- เด่น เข้าหุ้นกับเพื่อนๆ ทำโรงงานย้อมผ้าซึ่งตั้งอยู่ริมคลอง เด่นเป็นคนที่มีรักและซื่อสัตย์กับเพื่อนๆ มาก กับทั้งอยากทำกำไร เพื่อแบ่งให้เพื่อนๆ ได้มากที่สุด
- แต่ปัญหาก็คือ โรงงานย้อมผ้าของเด่นมีน้ำเสียที่ต้องบำบัดจำนวนมาก จึงทำให้เด่นต้องตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

พี : จากสถานการณ์ดังกล่าว เด่นมีแนวทางที่จะทำได้ ๒ แนวทาง คือ

- แนวทางที่ ๑ ปล่อยน้ำเสียลงคลองโดยไม่บำบัด จะทำให้โรงงานมีกำไรมาก ซึ่งจะสามารถแบ่งรายได้ให้กับเพื่อนๆ ที่เด่นรักได้มาก แต่จะส่งผลเสียแก่ประชาชนที่อยู่ริมคลองจำนวนนับพันคน
- แนวทางที่ ๒ ลงทุนบำบัดน้ำเสียซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง จะทำให้กำไรลดลง ซึ่งเพื่อนๆ จะได้รับส่วนแบ่งน้อย แต่ประชาชนริมคลองจะไม่เดือดร้อน

พี : น้องๆจะเห็นได้ว่า แนวทางดังกล่าว เกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน และความขัดแย้งเชิงคุณธรรม ระหว่างผลประโยชน์ของส่วนรวม ของคน ๒ กลุ่ม ซึ่งได้แก่

- กลุ่มแรก ผลประโยชน์ส่วนรวมของคนใกล้ชิด คือเพื่อนๆ
- กลุ่มที่ ๒ ผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนจำนวนมาก ที่อยู่ริมคลองนั้น

พี : น้องคิดว่า เด่นควรตัดสินใจอย่างไร (ใช้ภาพคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ เป็นกรอบในการตัดสินใจให้น้องวิเคราะห์)

พี : เพราะฉะนั้นก่อนที่จะทำอะไรเพื่อตนเอง เพื่อผู้อื่น หรือส่วนรวม นื่องๆต้องไตร่ตรองให้รอบคอบ นะคะ ว่าจะส่งผลเสียแก่ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าหรือเปล่า ในกรณีของเด่น ถ้าเด่นตัดสินใจเลือกผลประโยชน์ระดับคนใกล้ชิด แล้วทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน ถือได้ว่า ทำความชั่วนะคะ

พี : จากการที่เราคุยกันมาแล้ว พี่ขอสรุปดังนี้

๑. การกระทำในแต่ละครั้ง แบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ

- ดี คือ การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม
- ปกติ หรือการละเว้นความชั่ว คือ การทำเพื่อตนเอง แต่ก็ไม่ทำให้ผู้อื่น หรือ ส่วนรวมเดือดร้อน
- ชั่ว คือ การทำให้ผู้อื่น หรือส่วนรวมเดือดร้อน

๒. ความดี เป็นเรื่องของเจตนาไม่ใช่เรื่องของผล นะคะ

๓. ข้อสุดท้ายสำคัญมากนะคะ คือ การทำเพื่อตนเอง เพื่อผู้อื่น หรือส่วนรวมในระดับที่เล็กกว่าต้องไม่ทำให้ส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเดือดร้อน

หมายเหตุ :

๑. พยายามให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมตลอดเวลาโดยการตั้งคำถาม
๒. อาจถามและให้ออกความเห็นเป็นรายบุคคล เช่น ความดีคืออะไร โดยถาม ๒ – ๓ คน แต่ยังไม่สรุปว่าถูกหรือผิด
๓. อาจให้แสดงความเห็นโดยยกมือ เช่น ใครคิดว่า เอ ทำความดี ยกมือ หรือ ใครคิดว่า บี ทำความดี ยกมือ
๔. เลือกเฉพาะผู้ที่ยกมือตอบถูกให้แสดงเหตุผล เช่น ที่น้องคิดว่า บี ทำความดี เพราะอะไรคะ (ถามเฉพาะผู้ที่ตอบถูกให้แสดงความเห็น)
๕. สรุปคำตอบของผู้ที่ตอบถูกให้ตรงกับที่จะเสนอแก่ที่ประชุม เช่น ที่น้องบอกว่า บี ทำความดี เพราะ บี ทำเพื่อสุนัข สรุปว่าความดีคือการกระทำเพื่อผู้อื่นถูกต้องไหมคะ

คำแนะนำขั้นที่ ๒ : การฝึกวิเคราะห์เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน

วัตถุประสงค์: เพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีทักษะในการตัดสินใจเลือกว่า สิ่งใดพึงกระทำ หรือสิ่งใดพึงละเว้น โดยใช้กรอบแนวคิดจากขั้นที่ ๑ โดยพิจารณาจากเจตนา และระดับของส่วนรวม/คุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ เพื่อวิเคราะห์เรื่องตัวอย่างว่า การกระทำของใครอยู่ในระดับ ดี ปกติ หรือชั่ว พร้อมทั้งให้เหตุผล ในการวิเคราะห์ ควรมีภาพคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ เพื่อประกอบการใช้เหตุผล ในการตัดสินใจด้วยเสมอ

ในทุกฐาน ก่อนจะนำเสนอเรื่องตัวอย่าง ควรทบทวนความเข้าใจด้วยคำถามดังนี้

คำถาม : ทำเพื่อตนเอง แต่เพื่อนรักไม่เดือดร้อน เป็นการกระทำในระดับใด (น้องๆจะตอบว่า ระดับปกติ)

คำถาม : ทำเพื่อเพื่อนรัก แต่ห้องเรียนไม่เดือดร้อน เป็นการกระทำในระดับใด (น้องๆจะตอบว่า ระดับดี)

คำถาม : ทำเพื่อเพื่อนรัก แต่ห้องเรียนเดือดร้อน เป็นการกระทำในระดับใด (น้องๆจะตอบว่า ระดับชั่ว)

เรื่องตัวอย่างของผลประโยชน์ทับซ้อน จำนวน ๑๑ เรื่อง

๑.
 - เอ เก็บกระเป๋าสตางค์เงินได้เอาไปให้ครู เพราะอยากให้เพื่อนๆ เห็นว่าทำความดี
 - บี เก็บกระเป๋าสตางค์เงินได้เอาไปให้ครู เพราะอยากให้เจ้าของได้คืน
 - โอ เก็บกระเป๋าสตางค์เงินได้ แต่เอาเงินไปใช้เอง
๒.
 - เอ จอดรถในที่จอดรถของห้างเรียบบรรยากาศดี แล้วไปซื้อของ
 - บี จอดรถปิดท้ายรถของ เอ แต่ใส่เบรกแล้วไปซื้อของทำให้รถ เอ ออกไม่ได้
 - โอ มาช่วย เอ เช็นรถ แต่รถติดเบรกจึงช่วยให้รถ เอ ออกไปไม่ได้
๓.
 - เอ รำคาญกระดาษในมือจึงทิ้ง ในถังขยะ
 - บี รำคาญกระดาษในมือจึงทิ้งขยะ นอกถังขยะ
 - โอ เห็นกระดาษตกอยู่นอกถังขยะ ทำให้ห้องเรียนสกปรก จึงเก็บใส่ถังขยะ

๔. เอ คุยโทรศัพท์เสียงดัง ในห้องสมุด
 บี เตือนให้ เอ หยุด เพราะรำคาญและตนเองอ่านหนังสือไม่รู้เรื่อง
 โอ เตือนให้ เอ หยุด เพราะไม่อยากให้เพื่อนเดือดร้อน
๕. เจ ซีเกียจ ไม่ยอมทำการบ้าน
 ครูบี ลงโทษ เจ เพราะอยากให้ เจ มีความรู้
 ครูโอ ไม่ลงโทษเจ เพราะ อยากให้เจรัก เจจึงไม่มีความรู้
๖. เอ เอาร่มให้สาวสวย โดยตนเองยอมตากฝนเพราะอยากให้เธอรัก
 บี เอาร่มให้เด็ก โดยตนเองยอมตากฝนเพราะเกรงว่าเด็กจะไม่สบาย
 ซี แอบเอาร่มของคนอื่นไปใช้ ทำให้เจ้าของร่มต้องเดินตากฝน
๗. เอ เข้าห้องสุขา มัวแต่เล่นไลน์ เพื่อนต้องคอย
 บี ปวดท้องจึงเคาะเตือน เอ เพราะตนเองจะรีบใช้ห้อง
 โอ เคาะเตือน เอ เพราะไม่อยากให้เพื่อนๆ เดือดร้อน และโกรธ เอ
๘. เอ จับสลากได้ไปทะเล แต่ บี ไม่เคยไปทะเลและอยากไป เอ มีน้ำใจ
 จึงสละสิทธิ์ให้ บี
 โอ เข้าแถวเพื่อซื้อข้าวแต่คิวยาว บีหิวข้าว โอ มีน้ำใจจึงช่วย
 ให้ บี แสงคิว โดยเข้ามายืนข้างหน้าของตน
๙. บี น้อยใจแฟน ซื้อยาพิษมากิน โอ กลัวเพื่อนตายจึงเอายาพิษทิ้ง
 โอ เป็นโรคกระเพาะ ต้องกินยาประจำ เอ เอายาของโอ ไปทิ้ง
 เพราะเกลียดโอ
๑๐. บี ตั้งใจเรียน เพราะอยากมีอนาคต
 โอ ตั้งใจเรียน เพราะอยากให้พ่อแม่ชื่นใจ
 เอ ไม่ตั้งใจเรียน เพราะซีเกียจ ทำให้พ่อแม่เสียใจ

๑๑. ปี จ่ายเงิน ๕๐ บาท ซื้อถ้วยเดี่ยวกินเอง
 โอ จ่ายเงิน ๕๐ บาท ซื้อถ้วยเดี่ยวให้คนเร่ร่อน เพราะสงสาร
 เอ เอกินถ้วยเดี่ยว แล้วไม่ยอมจ่ายเงิน
๑๒. โรงเรียนประชุมผู้ปกครองมีงานต้องล้างมาก
 เอ อาสาช่วยล้างงาน ทำงานแตก ๑๐ ใบ
 ปี ป่วยต้องรีบไปหาหมอจึงไม่อยู่ช่วยล้างงานและไม่ทำงานแตก

หมายเหตุ

๑. เรื่องตัวอย่าง อาจเป็นเรื่องที่สมมติขึ้น เรื่องจากละคร จากภาพยนตร์ จากโทรทัศน์ จากข่าวในสื่อมวลชน หรืออาจเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในองค์กรก็ได้
๒. การวิเคราะห์เรื่องตัวอย่าง จะทำได้หลังจากทำในขั้นตอนที่ ๑ แล้ว
๓. ในการวิเคราะห์ ควรมีภาพคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ประกอบเสมอ และให้น้องๆ เป็นผู้ชี้ภาพประกอบ เช่น ในเรื่องที่ ๑๑

พี: ปี ทำเพื่อใครคะ (น้องๆ จะชี้ไปที่ระดับตนเองพร้อมกับตอบ)

พี: ส่วนรวมที่เหนือกว่าตนเองเดือดร้อนหรือไม่ (น้องชี้ไปที่ภาพคนใกล้ชิด และจะตอบว่าไม่)

พี: การกระทำของปีอยู่ในระดับใด (น้องจะตอบว่าระดับปกติ)

พี: โอทำเพื่อใคร (น้องจะตอบว่าคนอื่น และชี้ไประดับคนใกล้ชิด)

พี: ส่วนรวมในระดับที่เหนือกว่าเสียหายหรือไม่ (น้องชี้ไปที่องค์กร และจะตอบว่าไม่)

พี: การกระทำของโอ อยู่ในระดับใด (น้องจะตอบว่าระดับทำความดี)

พี: เอ ทำเพื่อใคร (น้องจะตอบว่าเพื่อตนเอง พร้อมกับชี้ไประดับตนเอง)

พี: ส่วนรวมที่เหนือกว่าเดือดร้อนหรือไม่ (ชี้ไปที่ระดับพวกพ้อง น้องจะตอบว่าเดือดร้อน)

พี: การกระทำของ เอ อยู่ในระดับใด (น้องจะตอบว่าระดับทำความชั่ว)